

ORAS

3

WÄLJAANDJA:
PROLETAARSETE KIRJANIKKUDE RÜHM „ORAS“

SISU:

H. Pöögelmann: Pilwede teed ... — **Ed. Jürgenfeldt:** Salto vitale (Triloogia). — **Kusta Ükspere:** Tehas (proosa). — **Franz Jung:** Punane nädal (romaan). — **Joh. Wiedemann:** Meie ja nemad (luule). — **H. Pöögelmann:** Ajaloo murdlainetes. — **K. Dixi:** Mustafa. — **W. Buk:** Künnilind (luule). — **Prof. N. Lapschin:** Maalikunst Petrogradis 1918—1923 a. — **K. Dixi:** Upton Sinclair. — **Ed. Jürgenfeldt:** Dies irae (luule). — **Ain Rannaleet:** Öhtune (luule). — **Claude Mac-Key:** Kui me ka surema peaks (luule). — **Wäike Walter:** Petrogradi kaubasadam. — **Ed. Juhani:** Waimline väljasuremine (Mõni sõna walge Eesti kirjandusest). — **n:** Nõukoguwõimu suurem saawutus (Kurski kub. magneet-anomaali awalikuks tegemine). — **W. B.:** Kalmudel (luule). — **Pildid.** — **Kroonika.** — **Kirjawastused.** — **Kuulutused.**

Töö ja Kaitse Nõukogu poolt kinnitatud NOWGORODI AKTSIONÄÄR-ÜHISUS „NOWTRESTTORG“

Toimetab Nowgorodi trustide saaduste müümist suurel määral ja toiduainete, tootesainete ja tehniliste materjaalide ostmist.

Eksporteerib — lina, takku, tikke, metsamaterjaale jne.

Importeerib — toiduaineid ja ettevõtete tehnilisi varustusasju.

Kommisjoniliste kohustuste täitmine igasuguste kaupade ülesostmises nii välis- kui siseturgudel.

Inhatus: Petrograd, 25. Oktoobri pr., nr. 70. — Telef. nr. 551-75, 551-76.

Kommerz osakond: Telef. nr. 573-83, 571-57 ja 550-52.

Moskwa osakond: Iljinka nr. 4. Telef. 99-83.

Osakonnad ja ositused: Nowgorodis, Wiitebskis, Jaroslawis, Jekaterinburgis, Kliewis, Harkowis, Tiflisis j. t. linnades.

PLEKISEPA MEHAANILINE TÖÖTUBA A. T. KOKK

Wõetakse tellimisi vastu:

wasepleki, mitmesuguste tinutamise tööde pääle suurel ja väiksel arwul.

Weetorude ja katusekatmise tööde wastuwõtmine. — Priimuste, lampide ja õliköökide eriline parandamine. — Jalgrataste, kirjutus- ja õmblusmasinate parandamine. — Mitmesugust süsteemi ökonogmiliste lampide parandamine. — Igasuguste metallide keetmine.

Põllumeestele odawate hindadega kõiksugu piimanõud, ämbrid. — **Ostan igasugu metalli.**

Petrograd, Wosnessenski pr. nr. 29, sissekäik Wosnessenski põikuulitsast № 1. **Osakond:** Aleksandri turg, raua rida, pood nr. 253.

OPRAS

KIRJANDUSE, KUNSTI JA TEADUSE KUUKIRI

№ 3 — 1923

JUULI

1. aastakäik

SP. 5739 12064 ✓

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

R2690

PILWEDE TEED...

Õhusõit . . . Lendamine . . .

Kus on ajajärk, mil see ei oleks olnud inimsoo unistus ja iha! Mitte ainult, et tuulede tiivul ning pilvede piiril lendaksid luuletajad oma armsamate juure või wabastaksid waimu maie elu muredest ja askel-dustest, ei, nii tugew ja sügaw on olnud lendlemise tung inimeses, on olnud wististi aastajadasiid ja tuhandeid, et ta sellest meile unenägudesse täiesti wõimaliku ettekujutuse on järele jätnud.

Ja mitte ainult kujutuses ja igatsuses ei ole inimfugu lendamise küsimusega tegemist teinud, waid juba wanast hallist ajast tunneme katseid seda küsi-must tegelikult lahendada. Ja jällegi mitte ainult unistajatelt, waid oma aja kõige suurematelt teaduse-meestelt ja waimukangelastelt. Mitte ilma põhjuseta ei kõnele praegune lennuteadus renessansi aja kuulsast kunstnikust ja teadusemehesest Leonardo da Vincist kui omast suurest eelkäijast.

Kehtajal oli ettekujutus lendamisest wäga ja wäga elaw, ainult et seda wõimalust tol pimedal usuhullus-tuse ajal kurabi salajõuga ühendusse säeti ja inimesi arwatama lendamise eest piinati ja põletati. Seegi awaldas inimeste sügawat iha lendlemise järele, ainult et see iha omale usupriisma läbi waadatult inetu moonutatud ilme wõttis, otse wastandi sellele kenale weetlewale kujutusele, mida on loonud armastuse ja muude loomulikkude ihade terve tunne.

Uuem ajajärk ei ole dieti kunagi selle küsimuse lahendamisest enam loobunud, kuigi asi õige pikkamisi arenes. Aga ta edenes siiski. 18. aastajaja algul läks juba korda inimestel õhupallidega õhtu tõusta. Esimese sarnase katse tegi Hispaania õpetlane Lou-renço don Gusmao aastal 1709 Lisabonis awalikult kuninga juuresolekul. See katse õnnestas ainult poolikult ja süüfisa põhimõtte, mille alale ta oli rajatud — õhust tühjaks pumbatud plekk-kastid — unuses, kuna teistel aladel uusi katseid ette wõeti. 1783 a. õnnes-tasid need kahel isefugusel teel: Montgolfieri õhupall, mis sooja õhuga täidetud, tõstis 19. okt. kats julget sõitjat üle Pariisi, ja Charles'i pall, mis wesiiniku-

gaasiga täidetud, lennutas oma sõitjad 1. detf. samal aastal õhtu.

Need kordalainud katsed andsid hoogu õhusõidu wõimaluste täiendusele, ja terve järgnewa aastajaja näeme hulgal korduwaid katseid õhu wõitmiseks. Wõõda-lainud aastajaja keskfel leiame uue suure wõidufammu õhusõidu alal: Henry Giffard Prantsusmaal valmistab juhitava õhulaewa (1852—1855).

Pallide kõrwal, mis õhuga täidetult kandwaks jõuts olid, hakati ka katseid tegema teiste abinõudega. Kuulsaks on saanud sakslase Lilienthali katsed lennu-aparaatidega, mille tiivad linnu omale olid järele aimatud ja inimese käte ning jalgade abil liikuma pandi. Tehnika täienemisega aga tuldi loomulikult mõtte pääle neid täiendusi lennujõuna kasutada.

Käesolewa aastajaja algus tõi siin otjastawa pööre — lendamisel hakati tarwitama wälisf looduse-jõudu propelleri kaudu. Lendamise wõimalus hõljus juba õhus, nagu ütelda wõiks. Juba määrati aupalkasid tegelikkude sammude eest.

Kui lähikesed need sammud esialgu olid, kui kitsas alles soowide ja eesmärkide piir ise, näitab muu seas see, et üks esimestest aupalkadest, mis Santos Dumont 1906 a. sügisel Pariisis wõitis (1904 a. wäljakuulutatud Archdeaconi peeter) talle ainult 50-meetrilise lennu eest osaks sai. See oli dieti esi-mene awalik õhusõit — ilma pallita — Euroopas (23. okt. 1906). Järgmine awalik lend ulatas Dumon-til (sama aasta 12. nov.) juba 220 meetrini.

Ameerikas olid wennaksed Orville ja Wilbur Wright'id juba eelmisel aastal õnnestanud katseid teinud, aga weel mitte awalikkuse ette astunud, mis-pärawt laiemalt nende katsete wastu umbusklik oldi. 31. detf. 1908 a. wälitas Wilbur Wrighti õhulend juba 2 tundi 22 minutit waheta, ja sõidetud maa pikkus ulatas 127 kilomeetrini . . .

Meie ei seisata pikemalt selle kiire edenemise juu-res, mida seitsaadiit õhumere wõitmise alal näeme. Wõiks ütelda, et peaaegu päewagi wõõda ei lähe, kus mitte ühes wõi teises harus, olgu lennutehnikas, olgu

masinate täiendamises, olgu kõrguse, olgu kauguse jne. alal mitte uusi samme ei astutaks, uusi rekorde ei võidetak. Meist päiwi, kus lennufatsete ideaaliks oli korraldada ümber Eiffeli torni keerutada ja selle eest väljatuulutatud suurt aupalka võita, on wagt ainult poolteist aastakümnet möödas, ja mõnesaja meetrilisest lennust nii ütelda käega katjutawal kõrgusel oleme jõudnud ookeanidest üle ja üles 12 000 meetri kõrgusele lennata ning lennufatsetel kümneid inimesi wõitonnide wiisi koormat kaasa wõtta.

Pooleteise aastakümne wältel oleme jõudnud katsete ajajärgu kaugete selja taha jätta ja õhulennu mitmel alal inimese teenistusse panna. Euroopa suurliinade wahel on kümmed ja kümmed korralikud õhusõiduliinid reisijate ja posti wedamiseks sisse säetud, ja iga päew toob uusi juure. Ja mitte ainult sõiduteede wõrk ei tihene, waid suurenewad sõiduriistad ise, kasvab nende kandevõime ja kiirus, ning läheb odavamaks, kättesaadavamaks sõit iga laiematele ja laiematele ringfondadele.

Londoni-Parisi wahel tegid lennufatsetel märtsist 1921 — märtsini 1922 kokku 1072 sõitu 5800 sõitjaga. Siis oli sõit lennukil weel kuus korda kallim kui raudteel ja laewal. Hiljutiste andmete järele on see hinnawahet sedawõrd wähenenud, et õhusõit ainult 50 protsenti kallim on kui maasõit.

Ei saa meie ülesanne olla peatuda siin kohal üksikasjaliselt õhusõidu tehnika kiire täienemise alal, nimetame ainult, et selle pooleteise aastakümnega raske mõnekümne hobusejõulise mootori asemel 1000 hobusejõulise wõrdlemisi mitu korda kergema ehitusega mootorini on jõutud ja mõnekümne werstalisest kiirusest (tunnis) 400 kilomeetrini, kuna filmapiiril juba wilgub võimalus 1000 wersta ja üle sellegi tunnis — lennata.

Et Wenemaa, kui tehniliselt vähem edenenud maa, kus päälegi just wiimastel aastatel, mil lennuasjandus mujal ilmas isefäralise kiirusega on edenenud, klassijõu ja ikalduse raskustega peaaegu ülimiimiliku wõitlusi on tulnud pidada, mis kõik jõe oma päale kiskusid, et Wenemaa lennuasjanduses teistest taha on jäänud, on arusaadaw ja loomulik. Niisama arusaadaw, loomulik aga ka, et ta esimesel wabamal hingetõmbamisel seda wiibimist peab katsuma tasa teha, teistele järele jõuda.

Selleks sunnib teda kõige päält hädasoht, mis teda uue sõja lahtipuhkemisel wõiks tabada, kui ta lennufatsetel tarwiliselt ettevalmistatud ei ole. Sest kapitalistlik ilm katutab eestkätt iga uut teaduse wõitu

sõja otstarbel, ja just sõjatehnikas wõidab õhusõit iga päewaga iga suurema tähtsuse. Meie ei hakka siin kõnelema kawatjustest luua suuri õhulennukid, mis warustud oleksid tugewate suurkiikidega ja wagunitäite pommidega, need on siamaani weel enam kawatjustes kui tõsiasjad. Kuid paaritonniliste (120-puudaliste) pommide pildumine lennufatsetel, wõi selle warustamine mõnekümne kuulipildujaga ei ole enam unistus ega kawatjust. Ja sõjateadlased loowad peenjusteni ulatawaid plaanisid tulewaseks õhusõjaks. Kõigi nende oletuste ja tõenduste järele omandab just õhurewitus tulewases tapatõös otustawa tähtsuse . . .

Wenemaa ei taha sõjateed tallata, ta on seda tuhandeid juhtumistel tõendanud; aga ta ei wõi ka filmi katta ja tähelepanemata mööda minna sõjawalmistustest, mida teeb palawikulise kiirusega ja pöörase jõupingutusega kapitalistlik ilm. Ei ole ju wõimata, ennem ümberpöördukt, et kõik see sõjawalmistus kord Wenemaa wastu tegewusse wijatakse. Ja hukatust tähendaks niisugusel korral ettevalmistamata olla. Lennusõja taktikas aga ei ole siamaani weel mingisugust abinõu leitud lennuwäe wastu jääda päale — lennujõu.

Tahes wõi tahtmata peab ka Wenemaa selleparast ennast ette walmistama, oma lennujõudu suurendama. Aga mitte selkõlbel ei tee seda Moskogude Wenemaa, nagu see sünnib kapitalistlikudel maaladel, kus sõjawalmistus käib salajast komisjonide teed. Moskoguwalisus astub awalikult tööliste ja talupoegade hullade ette, näitab neile tõuswat hädasohtu, näitab neile lennutehnika ühiskondlikku tulewikku ja kutsus siis neid endid kaasa. Ja miljonid miljonite järele kuulwad seda kutsut ja panewad käed külge. Miljonite wäikestest ohwritest tõuseb Wenemaa rahwaste lennuwägi. Mida kapitalistlikude maade walitjustes peawad sunniteel rahwalt maksude näol walja pigistama, seda annab Moskogu-Wenemaa waba tahtlikult, sest siin on riigi kaitse iga kodaniku huwide kaitse. Ja see annab Wenemaa lennuwäele selle tõelise jõu, mida ei suuda panna oma lennukitesse ükski teine riik.

Moskogu = Wenemaa on wõitnud oma waenlased, on tagasi löönud terve ilma kallale tungijad oma siimistest jõudude ühendamise teel. Selle lipu all sammudes saab ta wõitu ka juhtuwast pääletungimisest õhu wallas. On tööline ja talupoeg kaitstes suutnud wabaks kiudlustada maapinna jalge all, siis jatkab ta seda teha ka õhuga ja taewaga paa kohal.

H. Pöggelmann

SALTO VITALE^{*)}

(Triloogia)

I

Kuis hää kord weel uinuda nooruse unne,
kuis mõtelda arwa noist aegust on hää,
kus muretus aina, ja ohuta pää,
ja tormisi meel ega mõõna ei tunne;

kus lapsena paremil silmapilkel
nii himukalt taotled imede teid,
kus — edasi samm, ja — jällegi leid:
sääil miljonid päikseid näed kastetilkel;

kus kaunis on kuulata kiiweti kisa,
kus kannide kangastus ülendab meelt,
nii wallatuiks huigeteks wallandab keelt,
et elutõsidus juurduma wisa;

kus waldad kõik waewad, ei tuskagi tunne,
kus mõtled, et elu on helendaw wiir,
et ilm pole suurem kui silmapiir . . .
Kuis hää kord weel uinuda nooruse unne!

II

Kuis hää kord weel kastuda kahtluste uima,
mis kerkisid siis, kui sirgund sust mees,
kui taipasid tuhandeid tõkkeid ees,
ja aimasid esimest askeldust tuima,

Siis wilkusid sihid ja wäljawaated:
kui tormasid ilma, et tabada teed . . .
Ent kadusid nagu kewade weed
su lihwitud loosungid, otsitud aated.

Ja tarduwas tühjuses tekkis sul tunne,
et elu on rajatu, pilkane õõ,
ja ootamas otsatu orjatõõ,
kui wõidetult waibud sa kahtluste unne.

Siis neasid kütkeid ja tarduwust tuima
ja tõttasid tallama suurimaid teid,
et wabasta' ennast ja osatuid neid . . .
Kuis hää kord weel kastuda kahtluste uima!

III

Nüüd tead, et ilmas on alati pahed,
sestsaadik kui edutee kurnamist tõi,
nüüd tead ka, et teisiti olla ei wõi
niikaua kui püsiwad *klassiwahed*.

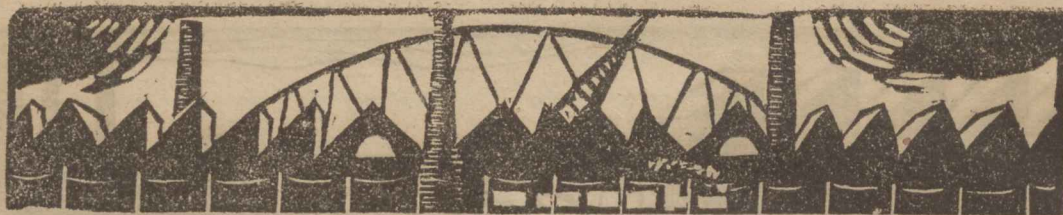
Nüüd teritad *Mõtet*, et terana lõikaks
ja tormina tuulutaks umbunud päid . . .
Nüüd kutsud ja kuulatad hääli sa häid,
kes wõitluse hüüdele wastu hõikaks.

Nüüd tead, et waja on surra wõi wõita,
et wõitlusehüüd on weel ainuke hüüd . . .
Kes tahakski tormi weel takista nüüd,
Las seda siis arwata Maanala sõita.

Weel wiimane terwitus — unede maale! —
Nüüd mõõdunud aegust on juurdunud uus,
mil pungad weel puhkewad elupuus
ja Wastne Maailm teeb — *Salto vitale* . . .

Ed. Jürgeföldt

^{*)} *Salto vitale* (loe: salto witaale) — hüpe ellu. Wastand tuttawale ütelsele: *salto mortale*, mis surmahüpet, kaelamurdwat kukerpalli tähendab.

TEHAS

I.

Oo, kuidas ma juba wäiksena igatsesin sinust jutte kuulata. Hommikuti, õhtuti sinu hüürgawa wile muusikat järele huulata. Kaugelt ja ligidalt sinu hiigla korpust waadelda. Sinu kõrgele õhku tõuswat korstent imestleda.

Ma tahtsin sind nii nagu sa oled — näha. Ja ainult üks mõte — sina, jäi minule aiju sest ajast, ja päha.

Oo, tehas! kuidas siis sinusse tahtsin ma tungida. Ja õhtuni päewad su ümbruses igawuseta mändida. Su wõimsat wäge, kes wapper ja äge, ma hommikul saatsin ja õhtuti ootsin. Su masinate win-gumist, terasest kopsude hingamist ma aiwa plangi tagantki kuulasin. Su suitsunud aknaid ja nende raudu ning wõlwaluseid nagu haudu ma tihti salaja wärawast luurasin.

Mind tihti siis sinust eemale aeti. Ma olin ju alles wäike ja wäeti... Oo, tehas! sul wõim ja wägi oli kehas, kuid sinugi silmad su enese wõimu ja wägewuse eest kinni kaeti, su elu ja kopsud sappi täis laeti.

Oo, tehas! tung tõusis siis ikka weel enam sind näha. Ei ükski muu mõte mulle küünninud päha... Kõik teine ilm oli mulle wõõras ja wäike. Ja isegi tumedana tundus siis paistew päike...

II.

Oo, tehas! sinu poole ajast-aega minu nooruse mõte wiimaks ometigi sihtis, sinuga ühes minus kas-was mehemeel, truuks sulle jäädes ta sulle mu salamaid soowisid pihitis.

III.

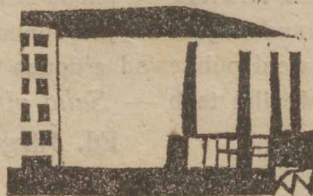
Ja nüüd olen ma ometi sinu. Ja sina — mu igatsus, nooruse paleus — tehas — minu... Sulle tahan nüüd laulda neid wiise, neid hümnusi, helisid, hädasid, kriise, mis õpetasid hommikul, õhtul su wiled ja masinate mürin mulle ja mida mul keelatud ütelda siis oli sulle.

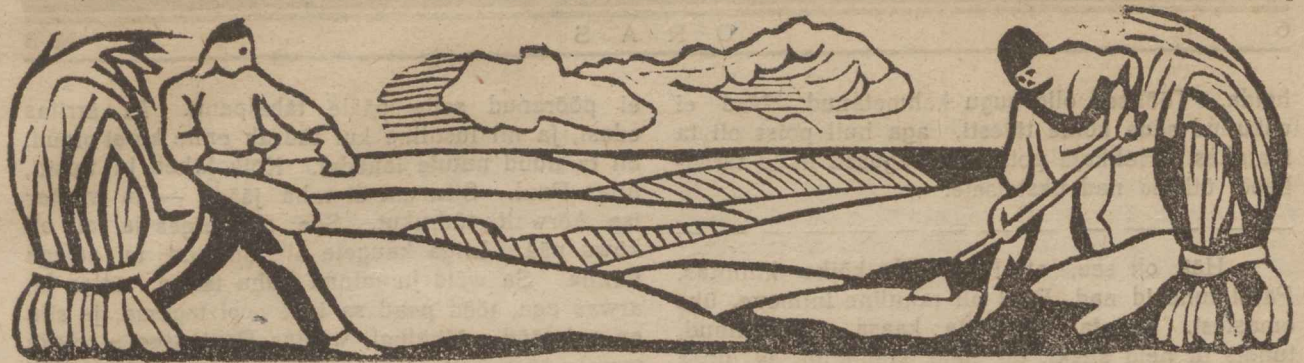
Oo, tehas — mu iha! Nüüd walminud on minu keha! Ja sina oled see, kes andis mulle jõudu, ja eluga päripidi juhtis mu mõtte ning mõistuse sõudu. Sina oled see, kes kaswatas poisikesest mehe, pööras ajaloo raamatus uue lugematu lehe, kuldtähtedega raius graniidisse orjade wõidu ja eesmärgi... Kas leidub weel ühtegi ahelaist päästetud wangi, kes sulle ei tule järgi!...

Oo, tehas — mu kaswataja wisa! Nüüd wõimsamalt kisa, et kuuleks su wilede laulu meri ja maa ja teaks, et mingi saatanlik wägi sinust ialgi enam jagu ei saa!

Oo, tehas, sa — minu! Ja mina — igawest sinu!...

Kusta Ükspere

PUNANE NÄDAL

Franz Jung'i romaan. Tõlkinud W. Rätsepp

3

IV.

NELJAPÄEWAL—WÕIB OLLA MURDUBAHEL

Õo möodus tähelpanemisewäärt rahuliselt. Mõned istusid kodu walwel ja kõik olid walmis säetud. Salk sõdurisi näis kogukonnakülasse läinud olewat. Keegi ei teadnud aga midagi lähemalt, palju neid oli. Kõrtsirahwas ei näidanud end ikka weel. Rohkem elu nähti säääl aga juba olewat. Wara hommikul oli juba lärm. Ka wahisalku oli siin ja säääl näha. Ehk olid need sõdurite salgad, kes ümbruskonnas hulkusid, et puid ja risu korjata. Raudteejaama olla sissetungitud. Rongid ei sõitnud enam. See oli tõesti midagi uut. See teate jagunes laiali kui kulutuli. Aga linnast ei olnud weel keegi tagasi. Majas, kus esimesena läbiotsimise hirmu tunti, oli rahutus. Kostiline ei olnud weel tagasi. Ta oli esimestega ühes linna läinud. Tal oli säääl naine ja lapsed, vähemalt peatuseks põhjus. Kuid ta ei elanud ju nendega enam. Sõja ajal oli naine omale teise leidnud. Paul ei teinud sest suurt wälja. Aga tüdruk Anna oli mures. Tal olid weel sinised plekid käewarrel, nii tugewasti olid sõdurid teda pigistanud. Mitu kord oli juba poissa wäljasaadetud waatama, tükk maad üle silla, kas weel keegi ei tule. Keegi ei liikunud külast wälja. Kõik olid ümberringi wait. Telliskiwitöölistel oli alles täna esimene puhkepäew. Mõned käisid külas ümber ja pärisid majapidamises järele, palju toiduaineid tagawaras on. Nad jõudsid pikkamisi edasi. Igal pool hoiti neid kaua kinni. Naised hakkasid huwitust tundma. Neid nähti üle tee naabri poole lippawat, et säääl juttu eietada. Igal pool oli meeletu tõusnud. Otsustamise lähedus hõljus õhus. Mõned südikamad läksid wälja ja kaewasid sõjariistad üles, mida nad sõjast kaasatoonud ja ärapeitnud olid. Üle tosina püssi saadi kokku. Need jagatakse weel ära. Tunnid möödusid. Wiimaks tõi sooja kaasa. Kewade jõudis. Wiimaks ometi tuli teate, et mõned tulewad. Paul tuli üle silla ja tõi weel kaks teist kaasa. Nähtawasti olid nad sadamast. Tugewad poisid Üks neist näis madrus

olewat. Nad olid nähtawasti jooanud. Neid kuuldi juba kaugel. Paul kandis suurt pakki. Paul oli ka sugu lõbus.

Nad jõid kõik punschi. Isa sai midagi suitsetada. Ema talitas kolde ümber. Anna jutustas ikka weel ärrituses, mis juhtunud. Teised aga naersid juba selle üle, need olid alles poisid, kes midagi ei kartnud. See pani otse imestama, mis kõik wäljas juhtus. Töölised olid wabasadamasaadamas kaupluste kallale tormanud. Kogu sadama tegewus seisis. Linnas oli rahwas poodidesse tunginud ja sääält kõik wäljatassinud ning kohe ärajaganud. Kogu linn oli jalul. Walitsus päälinnas olla tagandatud. Muud lähemat ei teatud. Linnawalitsus siinses sadamas oli peitupugenud. Täna weel tehakse säääl puhastustööd. Töölisi nähakse püssidega. Alt sadamast on miilits lahkunud, läbi-rääkimised on käimas. Sõdurid on kasarmutes. Politsei on rahwaga. Politseinikud kannawad punast sidet käewarrel. Juba kaks päewa ei tule ühtegi rongi. Proklamatsioonid kleebitakse seinetele. Parteid on walwel. Walitakse. Kui nad wõimu oma kätte saawad, muutub lugu teiseks. Kõik kolm naersid täiest kõrist, et need siin wäljas millestki ei teadnud. Et siin nii waikne oli. Siinsed sõdurid saawad need olema, kes linnast wäljataganenud on. Ikka enam töölisi ilmus, kes, kui ka kaheldes, üksteise järele sisse tulid, siis jälle warsti kadusid, et kuulnud uudist edasi anda. Nad seisid ümeerringi ja imestasid. Midagi suurt oli käimas. Seekord nägi lugu selle järele wälja. Sadamatöölistel on juba nägijad silmad. Aga madrus oli hästi hoos. Ta jutustas, et wäljas merel juba kõik walmis on. Kõikide maade madrused on üksteisega seotud kui ketiga. Sündmused sadamas on signaaliks kogu ilmale. See on kindel. Ja ta jutustas ja jutustas. Keegi ei julge neile enam teele ette astuda.

Ja kui maatöölised ühes teha ei taha, siis saawad ka üksi toime. Ta walas igaühele punschi, sest ta oli selle eest hoolitsenud, et seda jatkuks. Nüüd oli ju kõik waba, ei tarwitsenud nii kokku

hoida. Töölised olid sugu kohmetanud. Nad ei uskunud seda kõike täiesti, aga hull poiss oli ta igatahes. Hakkaja poiss, missugused nüüd tarwilised, ütlesid nad üksteisele.

Hää oli see, et Paul seda kõike kinnitas. Pauli tundsid nad, Paul oli rahuline inimene, üks omastest. Kui ta ka mitte kaasa ei rääkinud, tundis ta neid siiski, oli neid kohtanud ja ühes toonud. Ja hulk uusi lootusi kerkis esile. Anti enesele tugew tõuge. Oli ju weel konte keres. Kui asi neisse puutus, ei tahtnud nemadki kõrwale hoida. Nii kadusid tunnid. Pimedaks läks. Sugu hämardas weel. Kui nad uksest wälja astusid, et ümber waadata, tulid parajasti mõned wõrastemajast siipoole. Kolm meest tuli teed mööda. Nad ei näinud just waenulised olewat, kuid olid kõik tugewasti sõjariistus. Madrus säadis end kohe uulitsale laialt ette. Töolistest ei olnud enam paljuid näha. Paul ja weel kaks teist ning mõlemad poisid, kes kõik kõned ahnelt neelanud olid ja ka sugu purjus olid. Sääl hüüdis Anna, kes õieti lõbus ja julge oli, waljusti: „Sääl on üks neist!“ ja näitas selle pääle. Enne kui see weel õieti üleswaadata sai, ta läks just ukse eest mööda, andis madrus talle wõimsa rusikahoobi näkku. Ta taarus ja langes wastu wanat pärnapuud, mis teel kaswas. Paul ja teised, kes seda nägid, asusid kohe teise kallale. Kübar kisti pääst ja püss käest; see jättis kõik sinna ja jooksis, nii ruttu kui suutis. Madrus asus kohe kolmanda kallale. See ei kaitsnud end, ta weretas kogu näost. Kasutas silmapilku, kui madrus end ümber pööras, et teiste järele waadata, ja kadus kiiresti. Üks poistest wiskas talle weel konserwitoosiga järele. See oli ainsam lärm. See kõik oli mõningate sekuntite töö. Nad hingeldasid. Aga silmad särasid. Nii, jää oli murtud. Nüüd edasi.

Seni kui teade sellest külas tuttawaks sai, oli juba kottpime. Arusaadawal põhjusel ei süütanud paljud ka majas tuld põlema. Oli pigimust. Nüüd alles nähti, et ka linn pimeduses oli. Punakas kuma, mis muidu kokkukuhjatud mustade suitsupilwede üle paistis, puudus. Sünge wärin waldas mitmeid. Nad ei hirmunud küll. Ei, aga teadmatus, mis tulemas. Kõik oleneb sellest, tõendasid nad. Nad ei uskunud, et sõdurid selle pääle ei wastaks. Nad ootasid põnewalt, igaüks oma kodus. —

Wahepääl olid Paul ja Anna waieluses. Kuigi nad seejuures sõbralised näod tegid. Anna tahtis nimelt teada, kus Paul kõik see aeg olnud. Mis ta oma naisega oli rääkinud. Ta tahtis kindlasti teada, kas Paul oma naisega jälle kokku elama hakkab. Sest ta oli Pauli pääle kole uhke. Paul õrritas teda. See tegi talle lõbu, Annat wihastada. Ja nad oleks pea wihaselt tülli läinud, kui mõistlikum ei oleks olnud rahu pidada ja mitte kiskleda. Iga silmapilk wõis midagi juhtuda. Paul

ei pööranud selle pääle tähelpanu. Ta ärritas edasi, ja nii lustiline kui tüdruk enne ka ei olnud, oli ta nüüd nutule lähedal. Kõik läheb ju teisiti, ütles Paul. Siia ma ei taha jääda — ja waatas ise kõrwalt tüdrukut. See oli tõrges ja tal oli kõwa pää. Liiga kaugele ei tohtinud ta asjaga minna. Sa wõid ju minna kuhu tahad, ütles ta, arwas aga, tööd pead sa igal pool tegema, ja siin on sul tööd. Muidugi, wastas Paul, see ei oleks temale ka meelt mööda. Ta oskas tüdrukuga läbi saada. Tüdruk oli kindel selles, et ta tema asju korras wõiks hoida. Ja seda mitte ainult täna ja homme. Paul pööras otse tema poole, aga see mõttetus, mis ta nüüdsama rääkinud, oli nende wahel, ta laskis läbiotsimist enesele weel korra jutustada. Ja siniseid plekke näidata. Siis said nad jälle õigele toonile. Siis sai asi korda. Nüüd wõis ta jälle teisiti rääkida. Isa oli toast wälja läinud. Nüüd läks seletus paremini. Nüüd wõisid nad wabalt südame päält wälja rääkida. Ja lähemale nihkuda. Nüüd hoidsid nad üksteisest kõwasti kinni. Nad olid kaks, kes ühte sündisid. Saawad ka ühte hoidma. Ema pigistas täna ühe silma kinni. Weel samal ööl läksid nad kokku. Önn — rasked wõitlused, ümises Paul juba magades.

Selle aja sees oli ka Karl tagasi tulnud. Oli weel mõned kaasa toonud. Öö ei olnud sugugi nii waikne. Sõdurite juures oli suur liikumine. Saalist majja, majast saali, edasi ja tagasi. Ruumid olid walgustatud. Öues loitis tuli. Mõned tulid ja läksid. Nähtawasti oli neil ka rattasõitjad teele saadetud. Karl söimas, et keegi salgaga otsekohest ühendust ei olnud otsinud. Ei wõi ju teada, ütles ta, wõib olla on neist mõned meie poole. Kogukonnakülaga ja raudteejaamaga pidas sõjawäeosa alalist ühendust. Seda wõis märgata. Muidu olid patrullid ja wahid ära kutsutud. Isegi wõrastemaja ees ei seisnud wahti. Korra olid juba wankritele hobused ette rakendatud, sellele ei järgnenud aga midagi. See oli õudne, et ainust häält kuulda ei olnud. Wõimata oli nii lähedale hliilida. Karl kutsus mõned inimesed kokku. Rohkem ei saanud ta kutsuda ilma lärmi tegemata.

Selle eest tahtis ta aga igal tingimisel hoida. Karl oli parteist inimesi ühes toonud. Ta andis lühikese seletuse, kuidas partei seisukorra pääle waatas. Linnas oli üldstreik. Wõitlused seisid weel ees. Seni ei olnud weel kokkupõrkeni läinud. Midagi kindlat ei teadnud Karl ka. Ta ütles, nad saawad siis sõjariistad, kui wõitlus lahti läheb. Need, keda ta kaasa toonud, kinnitasid seda. Pääle muu seletasid nad, linnas loodetakse, et seltsimehed siin wäljas omal kohal seisawad ja walmis on. Nad peawad selle eest hoolitsema, et uut sõjawäge siit küljest linna juure ei tule. Siia saadetakse weel inimesi, kes asja sõjawäelselt korraldavad. Korraga oli hulk tööd. Küll nad sellega juba hakkama saawad ütlesid töölised. Sellest saab ilus tükk tööd — nad hõorusid käsa. Läheb lahti.

V

REEDEL — LÄHEB LAHTI! KÕIK RIPUB
JUUKSEKARWA KÜLJES

Wara hommikutunnil algas wõõrastemajas lärm. Karjuti komandosid. Uksed olid pärani.

Karl andis käsu märguandeks.

Lõikawad wiled kriiskasid majade ümber. Järsku, igalt poolt, lühikesed üksteisele järgnewad wiled. Magajad ehmusid üles. Ei olnud veel täiesti walge.

Hobused hirnusid waljusti. Üks wanker tõm-
mati wälja. Komandod. Sajatamine. Siia, karjus
keegi. Hulk hääli karjus läbiseigi. Piitsaplaksud-
Wanker liikus minema, kädises ja jäi kinni. Saja.

ei olnud kuulda. Uulitsa poolt küljest ei olnud
ohwitseerisid näha. Wõõrastemaja oli pärani. Uksed
lendasid kinni ja lahti. Sääli ei olnud enam kedagi.
Wiimati tuli üks poiss jookstes. Tõttas kohe esi-
mese, äärmise wahimehe juure. Ja algas kohe
rääkimist ja kõnelemist, nii et midagi aru ei saa-
nud. Mees wõttis teda enesega ühes sisse. Ta
jutustas veel kord teistest, kellel lubjapõletuse
ahjude juures midagi pääkorterisarnast oli. Töö-
liste wahisalgad käisid juba uulitsail, sillal. Poiss
tõi sellest kõigest teateid. Ta ei olnud siit külast.
Kõrtsimees oli teda teisest külast toonud. Ja saa-
tis nüüd wälja. Tõelised kaotasid parema aja.

Selle teate järele algas käärimine. Sõduritel
oli himu täis siin kauem istuda. Öösel oli sellest

„Orase“ initsiatiiw-grupp

Istuwad: A. Lukin, J. Hurt, R. Wasmi, K. Treufeldt. Seisawad: W. Klein, H. Pöögemann, W. Rätsepp

tamine. Läbiseigi karjumine. Keegi karjus: neetud
koerad. Üks pauk kajab õudselts läbi ruumi.

Elawnes. Ei wõinud veel midagi selgesti
näha. Mõned jooksid aga siiski kohale. Koer
hakkas haukuma. Kusagil karjus laps — kuuldus
sarnasena.

Siis karjuti jälle komandosid läbiseigi.

Siia. Juure asuda. Walmis teha. Karju-
mine. Piitsutamise. Sajatus.

Silmapiilguks soikus kõik. Veel korra surma-
waikus. Nagu oleks midagi tulemas.

Meeskond seisis jälle saalis. Ligistikku tuu-
bitult ühel pool saali. Nüüd wõis neid selgesti
näha. Nad rääkisid läbiseigi. Näisid siis waiki-
misele sunnitud. Nähtawasti rääkis ohwitser. Teda

awalik mäss kujunenud. Meestel ei olnud enam
midagi süüa. Tahtsid palka saada. Ohwitserid
olid wõimetud. Olid veel rõõmsad, et neile kallale
ei tungitud. Hirmus wiha kääris meeste keskel.
Kõrtsimehel tegid nad juba keldri tühjaks. Ainult
wanamees hoidis nad veel ohjas.

Nagu see palgaliste juures wiisiks, keda
proletariaadi kallale saadetakse. Esiteks wõetakse
seks kõige rumalamad, kellel otse puuklopp pää-
luuks on. Kes ühegile tööle ei kõlba. Siis toide-
takse neid hää söögiga. Süstemaatilistelt tehakse
nad veel rumalamaks, kuni nad täiesti tottrad on.
Neid dresseeritakse nagu politsei koeri. Kuid on
siiski silmapilke, kus inimene neis esile ilmub,

wähemalt meeskonna juures. Enamjagu neist on siiski waesed kuradikesed.

Wana ohwitser sai parajasti jaole, kui nad suurema osa hobustega põgeneda tahtsid. Nad kiskusid eneste wahel õues. Nüüd sai ta nad jälle kokku. Noored ohwitserid, suurem osa neist olid üliõpilased, olid kõõki pugunud. Nad tahtsid maale minna, et sääal end kosutada. Wanamehel oli siit paari tunni tee mõned mõisaomanikud tut-tawad, kelle juure ta neid wiia tahtis. Nüüd kauplesid nad jälle. Kõrtsimees arwas, et üks osa neist kindlasti ühes ei lähe. Nad tahtsid, et neile kohe wälja maksetakse. Kõrtsimees ütles ka, et kõik neist wõtlemata ei saa. Wana oli weel eila käsu annud, täiesti rahuliseks jääda. Mingil tingimisel kallale tungida. Ta peab neid minna laskma, ütles kõrtsimees, nad ei tee teile midagi.

Ja töölised mõtlesid siia-sinna. Mitmesugused plaanid toodi ette. Jälle tõendus, et kõige lihtsamate asjade juures nii palju isesuguseid arwamisi on.

Nad kaotasid parema aja.

Kui wiimaks Karli waade läbi tungis, neilt sõjariistad ära wõtta, ehk küll sel waatel paljud juba warem olid — ei pea arwama, nagu oleks mõned selle wastu, nad tahtsid ainult kindlusele jõuda, et kõik sellel arwamisel on, seni wateldi üksteisega — kuni nad endid rühmidesse jagasid ja mõned sõjariistad kohale töid ning ära jagasid — sääal sammusid sõdurid juba maanteel raudteejaama poole. Ja nad sammusid korraldatud rongis, wankrid keskele wõetud, ees kaarikud mõlemate kuulipriksidega. See tuli ootamata ja paiskas kogu plaani ümber.

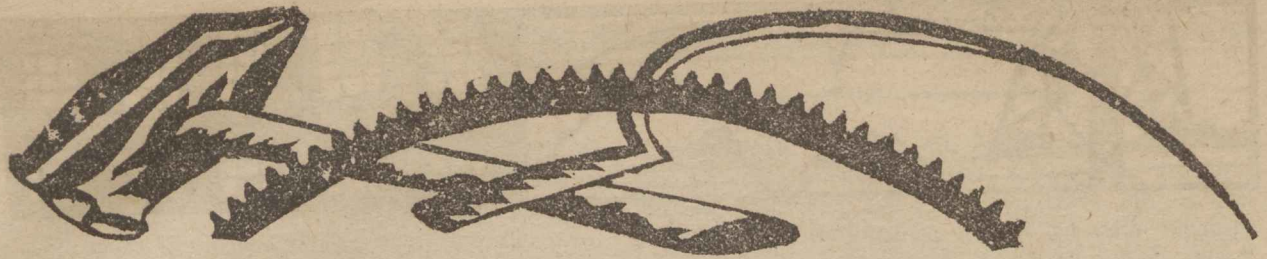
Ühtlasi läks walgeks. Ja kui need palgalised neid weel pilgata tahtsid, algasid nad laulu. Laulu, mis nüüdse sõja ajal sündinud, taktis, mis enam liigetele sobis, kui wana sõjawäemarss. Nii läksid nad. Aga see laul haaras ka töölisi. Kurat wõtaks, ka nemad olid selle marssiga sammunud. Need rööwliid — nad tõmbasid käed rusikasse. Nende keskel oli küllalt arukaid, kes unimütsid ei olnud. Pea ilmus uus käsk. Rühmidesse tuli liikumine. Nad peawad meilt vähemalt mälestuse saama, need rohelist koerad. See tuli tööliste kasuks, et nad sõjas olid käinud. Sääal olid nad mõndagi õppinud, mida nüüd tarwitada wõis. Nad jooksid üles wõsastikku, kuna teine osa teele kraawidesse jäid. Ja kuigi sõdurid tõttasid, ei olnud nad siiski lauluga weel lõpul, kui tuld anti. Esiteks seljatagant, siis külje päält. Oma parkum-

mend pauku kostusid. Sääal ei aidanud enam ükski komando. See oli liig äkki. Kõik jooksid, kel jalgu oli. Wanamees turtsus küll hobuse seljas, kuid see ei pidanud rongi. Pidi weel rõõmus olema, et teda maha ei kistud. Nad plagasid, nagu oleks neil kurat kannul. Pisikestes salkades, pikku maanteed, mis põldudest risti läbi lõikas. Tagaajamise pääle ei olnud mõtelda. Oleks raske olnud neile järele jõuda. Oleks pidanud neid siis üksikult püüdma. Seda oli ette näha. Ka wankrid olid minema saanud. Ainult ühe said nad kätte, mis kinni oli jäänud. Kutsar oma saatjaga olid aga wiimasel silmapilgul minema lipanud. Nad nägid ülevalt mäe päält, kuidas üks salk pahemale poole kogukonnakülla wiiwale teele pööras. Teda wõis tabada. Töölised jooksid puude peidus mäest alla ja jõudsid neist ette. Nad pidid käänanaku tegema, et maanteele jääda. Sest ees olid sawikaewamise tiigid, mille taga telliskiwi-tehas esile kerkis. Ja nad tegid ka käänanaku. Neid oli neli meest ja üks ohwitser. Ja jooksid ikka weel galoppi ega waadanud, mis nendel ees. Nii jooksid nad siis otse nende poole, kes kraawis ootasid, kuni tuleandmise piiri. Tuld. Püssid paukusid. Kaks meest langesid kohe. Ohwitser tõstis käed üles.

Töölised said nad kätte. Üks oli surnud. Selle jätsid nad lamama; teise, kellel kuul kopsust läbi tunginud, wõtsid nad kaasa. Kolm wangi ajasid nad sõjariistadega eneste ees külla. Sääal oli wahepääl wanker maanteelt tagasi toodud ja ümbertõugatud. See oli tühi. Suure hallooga toodi wangi kohale. Esialgu pidi neid wõrastemajasse wiima. Kõik olid nüüd jalul. Raske oleks ütelda, missugune mulje wangide näolt paistis. Öieti ei mingisugune. Kaks meest kaugesid ruttu saatjate seltsis. Ohwitseri ümber, kes kõrwale oli surutud, kogunes inimesi. „Sina oled see näru, kes minu laste pääle laskis,“ karjus üks naine waljult kriiskades. Ta tungis, et ohwitserile müksu anda. Tungi sees pööras ohwitser end weel ümber ja kires: „Lubage, mis peab see“ — keegi andis talle jalahoobi. Hulumine. See oli neetud kurguhääl. Korises nii wiletsasti. Mõni ülemkooliõpetaja ehk referendaar. Kodanlaste kaitsewäe onu. Hääl ei olnud hää. Nägu oli kui tükk juustu. Kuidas aga kõik nüüd talle kallale tormasid, madrus oli tast juba kinni haaranud ja andis talle nii, et sinetas. Raputas teda weel paar korda ja lõi siis maha. Ta rebiti sõna otsekoheses mõttes tükkideks. Järele jäi ainult werine tomp.

(Järgneb).

MEIE JA NEMAD

Meie pool on
walmistusejõud —
nende pool on
walmistusenõud.

Meil on tugewad käed.
Neil on jõed, ja järwed, ja mäed,
ja kõik, mis walmistanud
meie käed.

Meil, nagu näed,
ei olegi muud kui tugewad käed.

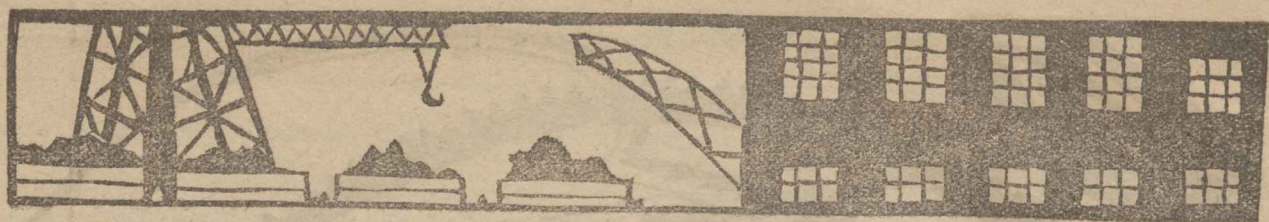
Meie: Kui on meie pool walmistusjõud,
kui on meie pool tugewad käed —
olgu siis meie ka walmistusnõud,
jõed, ja järwed, ja mäed,
ja kõik, mis walmistanud
meie käed!

Nemad: *Meie wara*
meilt kistakse ära!
Appi kõlblus, appi kultuur,
hädaoht on suur,
issand!
Aita anda neile witsa!

Meie wastu juhatakse —
kuulipritsa . . .

Joh. Wiedemann

AJALOO MURDLAÄNETES

H. Pöggelmann

2

Peatastamine siamaani pääasjalikult rahwaste liikumise sihilise külje juures, ainult mõõdamines tähendades, et seda külge siamaani teaduslikult võrdlemise wähe on käsitatud. Siame aga igasuguse efiarwamise ärarhoidmiseks koke juure, et see ka meie arwates mingisugune iseseisew küsimus ei ole, ei mingi „asi iseeneses“; niisamuti nagu liikumise laienemine alaliselt kitsamalt wotelt laiemale täieliselt olenes sõiduriistade ehitamise tehnika edenemisest ja kaugemal ulatusel ka paljuist teistest kultuurisaadustest — tähe-teadus sinna hulka arwatud — nii olid liikumisel enesel kindlad majanduslikud põhjused, ja mitte wähem kindlad liikumise sihtjoontel.

Mis liikumise enese põhjustesse puutub, siis wõiks seda teaduslikus keeles üleüldiselt valmistuse jõudude liikumiseks nimetada, lihtkeeles tähendab see sõõdamaa kitsaks jäämist kõigile neile, kes ühel teatud maa-alal asuwad wõi liiguwad. Kõige harilikumalt sündis see muudugi karjakaswatajate suuharudega, kes oma karjadega juba harilikel tingimistel alaliselt liik-wel olid, kellele rändamine seega igapäewane elu oli. Suguharu laienemisel, karjade suurenemisel, põua, roht-laante põlemise, häwitawate loomataudide jne. puhul wõttis see rändamine tihti kaugema ulatuse ja jõudis siamaani tundmata maakohtadesse.

Loomulikult tungiti sinna poole edasi, kus pare-mat toidupaila loobeti wõi teati leidwat, kuhu liik-u mine kõige kergem oli, wõi kuhu liikuma panewad jõud sundisid minema. Oli sundijaks näituseks mõni teine, tugewam suuharu, siis pidi juhtuwal korral ka põhemate wäljawaadetega leppima ja raste-maid teid wastu wõtma.

Märksjalt raskem oli liikuma hakata alaliselt paigale asunud suuharudel ja rahwastel, põlluharija-tel, käsitöölistel, kel uude kohta asumine suuri takistusi teqi. Nende rändamist ühest paigast teisi näemeqi sellepärast ajaloo palju harwemini, ja kui seda juh-tub, siis on tihti põhjuseks teise, tugewama suuharu wõi rahwa kallaletungimine, kes haritud maid ja wal-mis ehitatud elukohti omale ahnitseb. Harwemalt tuleb ette juhtumisi, kus maatükk suuharule kitsaks jääb ja osa asunikke sellepärast sunnitud on mujal asupaika otsima. Enamasti aga ei ulata teekond selqi juhtumisel mitte kaugele, sest suuremal kogul inimestel on raske oma kolukoormatega ilma teedeta mail kaugele rännata.

Arusaadaw on sellepärast, et kaugelt suurem osa kõigist rändawaist rahwastest ajaloo kas karjakaswatajad wõi teised enam-wähem kergesti liiguwad suu-harud — jahipidajad, näit. — on olnud, mõnikord

isegi kauaks pärast ajalokku kerkimist selleks on jäänud (tataarid, näituseks). Enamasti aga kuulub rändam-ine eelajalokku, kuna tõsine ajalugu paigalejäämisega algab, mis käsitões käib kõrgemate kultuurwormidega, wõi õigem: nende kultuurwormide eeltingimiseks on.

Kui nüüd uuesti maataardi poole pöörame ja waatame, kust suuremad rahwasteliikumised, kui wõrd-neid ajaloo tunneme wõi jälgida wõime, alanud, siis näeme üleüldiselt liikumise sihtjooni liikumise kergemate wõimaluste teed minewat. Suured weewäljad on niisama wähe käidawad kui kõrged mäed jääwäljade ja sügawate kuristikud. Selle wastu pakuwad kõige wähem raskusi ja takistusi lagendikud, kui need pääleqi karjadele wäheqi toitu ja joogiwett anda lubawad. Laialised kõrbed peletawad igatahes eemale, aga madalad mägesitkuahelad, mis harilikult ühendatud rohurikaste orgudega ja mäendwadega ning hallikate ja kergemalt läbikäidawate jõgedega, meelitawad pai-gale asumiseleqi.

Neid märkusi filmas pidades leiame selge wõtme Kesk-Aasia suuharude ja rahwaste rändamisele — Läänepoolse sihis. Ei ole midagi loomulisemat, kui et Hindutuschu mägesitku jalult rahwad lääne poole, Iraani kiltmaa kaudu Mesopotaamia poole rändasid, sest et neil idas ja põhjaldas laialised kõrbed, lõunas ja lõunaidas ülepääsemata mäed teed fulgusid. Ja pääleqi tungisid ida poolt, kus juba waremalt asunaa kitsaks jääma kippus, alatafa uued juuretulijad pääle. Iraani kiltmaa ei teinud aga läbipääsemisel wõimatuid takistusi, kuna läänest üksikutel läbikäimis-tel saadud teated rikkalikust orgudest kõnelesid. Ja neil oli tol kaugel ajal wähemalt sama palju külge-tõmbamise wõimu, nagu meie päiwil Kalifornia, Johan-nesburi wõi Alaska kullawäljadel wõi mõni aasta-fada tagasi Mexiko ja Boliwia hõbedataewandustel, wõi kõige uuemal ajal — naftahallikatel.

Samuti oli Ingu Kesk-Aasia kõrbete põhjapoolseid serwi mõõda Ustait lahkuwatel suuharudel, kes osalt kohalikude sõõdamaade kitsaksjäämisel, osalt idast teiste suuharude pääletungimisel Lääne-Siberi rohtlagendik-tele ja säält Uurali ning Kaspia wäheleqi teid mõõda wõi mõnda haru pidi paiguti üle Uurali madalamate seljandikkude Ida-Euroopa laialistele lagendikkudele rändasid, kus küllaliselt toitu oli karjapidajatel ja soodsad paigad asumiseks paigalejääjatelqi.

Kui ajuti niisugused laineid tuhandete werstade wiisi läbi lagendikkude weeresid, kaugele Lääne-Euroo-passe ulatades, nagu hunnid 5. aastafaja keskel, wõi tataarid hilisematel aastafadadel, siis oli säält hääde

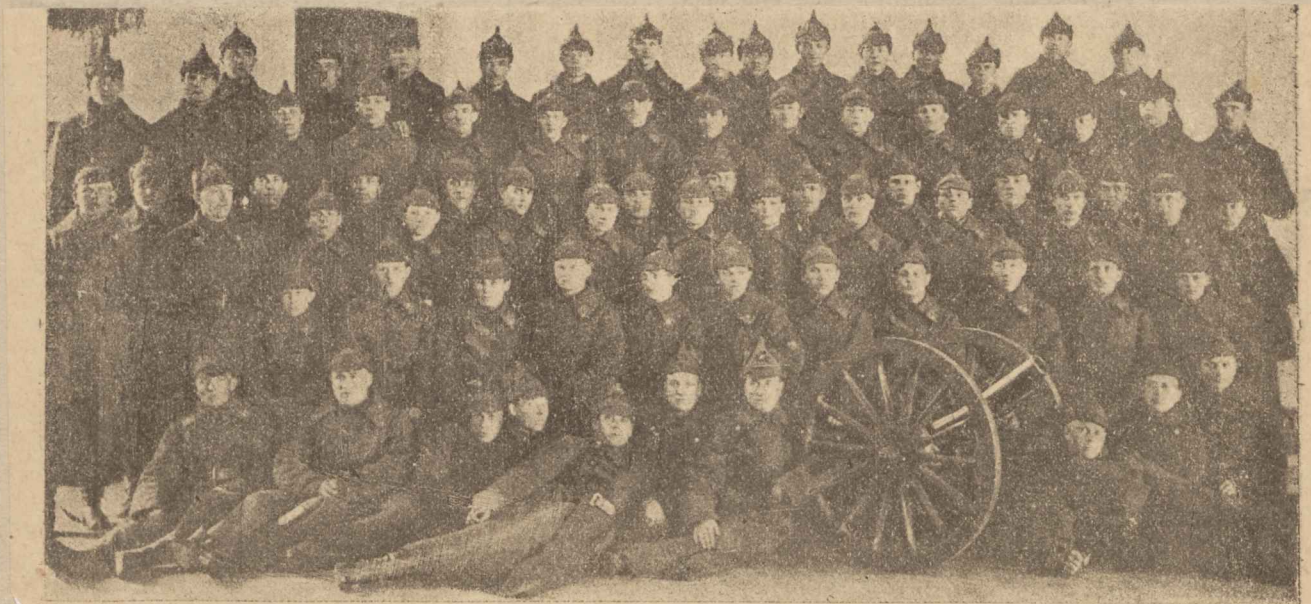
karjamaade otsimine muidugi tahaseina jäänud, kuna päättötejõuks rõõvimine, sõjalisel teel saagi muretsemine oli, nagu hummidel, wõi püüd, teisi rahwaid alla heita ja neid omale lüpsilehmaks teha, nagu tataaridel.

Kuna siin tegemist pole mingisuguse uue õpetusega, waid nähtustega, mida ajaloolise materialismi wõtmega iga üksikul juhtumisel seletada saab, siis ei ole põhjust pikemalt üksikasjade juures peatada: põhitooniks jääb üleüldiselt ikkagi see liikumisele ajaw päätegur — valmistawate jõudude kaswamine üle ainelise kasutamisepiiri, mis awalikult tuli ülespidamise kitsajäämises.

See valmistawate jõudude rohkus ongi üks neist teguritest, mis rändajatel, kui nad uude, wiljarikkamasse kohta jõudsid ja sääl paigale püsima jäid ning oma jõududele tegevuseala leidsid, wõimaluse andis kultuuriliselt kõrgemale järjele jõuda, nagu see eriti wanema aja rahwasteliikumise tagajärjel silma paistab, aga amuti ka uuemate ajajätkude kohta käib.

ligi kuus tuhat aastat tagasi, kus Semi sugust Paabeli rahwas endise Sumeri-Akkadi rahwa sekka tungides, wiimast, wõib olla, eest kõrwale surudes, esimese suurema wanaaja kultuurilma lõi, millest meile sügawad mälestused on järele jäänud ja mille najal hiljem teised kultuurid aste-astmelt on kõrgemale roninud.

Ei ole wast sel puhul üleaarne tähendada, et wiimaste aastakümnete uurimised mitte ainult seda ei ole tõendanud, et „uuisa“ Aabram sellest wanast kultuuripesast wälja tuli, waid et ka suur osa wanu usujutte, mida ristiusu ilm weel tänapäewani „jumala sõnaks“ tunnistab, mis „pühadele meestele waimust fisse antud“ olewat, tõeliselt Paabeli kultuuri wili on, osalt, wõib olla, kaasa toodud sellest ajast, kui Aabram säält lahkus, osalt sel ajajärgul omandatud, kui Iisraeli rahwas Paabeli wangis oli. Kõik need loomiselood, patulangemine — Paabeli kivitahwilitel leiame ifegi pildi: õunapuu keskel, mees ühel, naine teisel pool, naine õuna pakkumas, madu tal selja taga — wee-

N. Sõjawäe kooli kursandid-eeslased

Siin tuleb meil weel, enne kui uuemate rahwasteliikumiste juure astume, pisut peatada selle nähtuse juures, et nende liikumiste järgil tihti uued kultuuritõusud on käinud. Nagu liikumine ise oma sihtidega, ei ripu ka kultuuritõus õhus, waid on tingitud kindlaist ühistondlikest oludest. Meist ühte, wõib olla tähtsamasti, nimetajime juba — valmistusjõudude rohkuft. Sinna juure töö liikumine harilikult kokkupuntumise teiste suguharude ja rahwastega, seega saaduste wahetamise ehk kauplemise wõimaluse, mis alati mõjuwaks tagaõhutajaks on olnud valmistuse laiendamisele ja selleks ka tarwilist alust muretseb. Leiawad olemasolewad jõud wastawad ainelised hallitad eest, siis on neil tingimistel valmistuse tõus ja selle kannul käiw üleüldine kultuuritõus loomulik ja arusaadaw.

Riisugust uue, kõrgema kultuuriastme ehitamist näeme näituseks juba — ja wäga terawal kujul —

uputus, rääkimata wähemast lugudest ja õpetustest, on peaaegu muutmatult Paabeli wanast ajast kuni — meie kultuurilma koolidesse jõudnud, kus seda jumaliku tööna ja kõlbluse hallitana õpetatakse. —

Meie ülesanne ei ole siin üksikasjaliselt uurida, kui kaugele see Wana-Paabeli kultuur oma mõju laiustas, mida kõike ifegi meie aja waadetes ja eelarwamistes selle hallika arwesse tuleb kirjutada, kuid kui meeles peame, et weel kaugele teftajasse Euroopagi kultuur Greeka ja Rooma teaduseilma saawutustele põhjenes, see ilm aga ise tugewasti läbiimbunud oli Wäike-Aasia kultuurilma õhuga, mida täitis Paabeli pärandus; kui teist kätt meele tuletada sedafama piibelt, mis waldas meeli ja waldab weel tänapäewalgi sadandeil miljonitel, ja mis ise, nagu tähendatud, pärit on — mitte taewast waid Paabelist: kui pääle selle weel arwesse wõtta, et Paabel oma kultuuri, kuigi wast muundetud kujul, juba wanal ajal Iõnnikia ja teiste

meresõitjate kaudu terwes Bahemere ümbruses laiiali laotas, selle alusele terwed suured riigid ldi (tuletame Karthagot meele), wiimaks jäätkamast hallikast, lõpujooonel, pärit oli ka see kõrge kultuur, mida araablasted 7-dast aastasajast alates läbi Põhja-Aafrika ja jäält üles kuni Bürenei mägedeni laiiali kandisid ja mis sigitawat seemet andis nii mõnelegi teaduslikule leidusele ja waimlisele edufammule Euroopa teadusepimedal lehtajal; kui kõide seda meeles peame, siis wast saame aimu sellest kultuurisuurusest jääll kaugel Mesopotamias, aastatuhanded tagasi, mis tekkis ja kaswas selle järele, kui Baabeli rahwas oma rändamiseteeid lõpetades Mesopotamiasse oli peatama jäänud...

Föniikia rahwa wäljarändamise tagajärgebest, pärastise kuulsa Karthago ehitamisest Aafrika põhjarannal, kõnelesime juba möödamines. Ajalukku jäänud jutud kõnelewad ka sellest, et needfamad rändajad Hispaanias kaewandused awasid ja elanikka metallisid sulatama õpetasid.

Greeka suurepäraline kultuurilm, mis jälle sügawat mõju on awaldanud praeguse ilma kultuuri päälle kõigis ta harudes, mõnel alal, nagu raidkunstis, woolimises, koguni praeguselegi ajale imestamisewäärilist on loonud, Greeka kultuurilm, mille saawutusi mitte ainult kunsti ja kirjanduse alal, waid koguni mõtte- ja riigiteaduses weel tänapäewgi käsitatakse, sai tõute oma arenemisest samuti lainetusest, mis need pärastised kuuljad sugub nende asupaitadesse tõi. Teisest küljest pani greeklaste edasirändamine lääne poole, Itaaliasse, aluse uuele kultuurilmale, mis afemele astus, kui Greeka rahwas oma aja oli ära iganud — Rooma kultuurile.

Rooma riik omalt poolt kandis enese laiatumisel, oma rändamiseteeidel oma aateid, oma waimu laiiali iga nelja kaare poole, kõige filmapaistwamalt aga lääne poole, kus weel metsik maa ees oli. Rheini jõge mööda põhjalääne sihil, Galliasse (praegusele Prantsusmaale), Briti saartele kandis Rooma rahwas oma aja walguft laiiali, ehitas suurepäralised läbikäimise võimalused — weel tänapäewani ei ole kadunud paiguti Kesk-Euroopas roomaäegsete maanteed jäljed — õpetas paremaid põllupidamise ja käsitöö wiisid, ldi kaubanduslikke ühendusi lääne ja ida ilma wabel. Ja kui sõjakäigu tagajärjel suured lained liikuma löid, siis tõstsid need lained siimaani poolmetfikuid rahwaid sedawõrd mõjuwalt kõrgemale, et need hiljem, kui Rooma riik seespidi kõdunes, selle surmalemineja hauda lükkasid ja tema kalmul ta pärandusest hakkasid uut kultuurilma üles ehitama. Ja kui see kuu aega wõttis, siis tuleb seda pikalduft arenemist eestkätt sellega seletada, et uus lehtaja feodalismi ja linnade tööstuse kultuur esiteks footuks teisel pinnal ditsele löi, teisels kaugelle fisuliselt lahku läks ja märksalt kõrgemale tõusis Rooma majanduslikult kultuurist, kolmandamaks aga Rooma järeltulewale ilmale needuse oli pärandanud, mis aastasadafid ja tuhandeid waimlist edasitungimist halwas ja tänapäewgi weel kammitas hoiab — kristliku kiriku.

Kui mööda minna araablaste kultuurist, mida maurid (õieti mauro-araablasted) 8. aastasajal Hispaaniasse tõid, kust see pikkamisi — katoliku kiriku wande all igatahes — ka teistesse Euroopa maadesse imbus, kuni katoliku usuhullustus maurid Hispaaniast wälja

fundis minema — kui sellest kultuurilainest mööda minna, siis tõusis järgmine laine Lääne- ja Kesk-Euroopas, nende suurte rahwastelainetuste jälgil, millest eespool kõnelesime ja mis kahtlemata fissejuhatuses olid uue kultuurilma tõusule.

Misjugust häwitamist ja laastamist, misjuguseid weriseid sõdasid need idast weerewad lainetused endiga ka kaasa ei toonud — mõtlemele türlaste, tatarlaste, gootide, hunnide ja ifegi germaanlaste, frankide ja teiste liikumise weriste jälgede, alaliselt lehtwate sõdade ja rüüstamiste päälle — ometi olid need lainetused, ajaloo üleüldise möödupuuga mõttes ja ajaloo kõrgemast tornist waadatult nagu marukeerastik, mis Euroopa surnunud õhtu, aastasadafid uimastuses umbunud meeli tormiselt wintutades liikuma pani, sinna uinuwasse ilma footu wõdraft ollust, sinuamaani tundmatuid waateid, lombeid, töö- ja eluwisidid paislas, seniseid arwamisi ja elutarkust hoopis teise ilma traditsioonidega seemendas ja päälle kõige muu ühenduse löi kaugete maadega ja rahwastega, sellest seni wast ainult kuulujuttude järele teati.

See oli sõna tõsises mõttes keerastik, küll aineliselt, rahwaste eneste liikumise näol, küll waimliselt, aga wärskendaw, sigitaw, elustaw keerastik, millest wälja kaswas Kesk-Euroopa feodalism oma linnade õitsewa torraga, Põhja-Saksamaa Hansa kuulus kaubandusekorraldus, Itaalia renaissance, Flandria ning hiljem Inglismaa käsitööstus ja kõige selle wiljana — kapitalismi ajajärk, temale omapärase edenemise ja kultuuriga.

Lühidalt kokku wõttes:

Juba mäletamata muinasajast päälle näeme rahwaid ja suguharusid rändamas, pääasjalikult muidugi majanduslikkude huwide kihutusel. See rändamine sünnib üleüldiselt ühes ja sellesamas sihis, mis läib pääjooonel idast lääne poole. Nende suurte lainetuste jälgil, mida rahwasteliikumised lööwad, näeme pikema wõi lühema kohanemiseajajärgu järele harilikult uusi kõrgemaid arenemiseastmeid kerkiwat.

* * *

See pikk ajalooline rahwaste liikumine, milles Aasia rüpeft tõusnud rahwad ja suguharud üksteise järele aastasadafid ja tuhandeid otfa Euroopasse walguftid ja seda täitsid, wabus wähemalt senisel kujul — 15. aastasaja wiimasel weerandil sellega, et wiimane suurem wool sellest liikumisest — türlased — kes aastasaja keskel (1453) olid Hellestponti wallanud ja Konstantinoopoli oma kätte wõitnud, Balkanil seisima jääma sünniti. Sedawõrd tugewats oli kaswanud juba Euroopa rahwaste eneste sisemine jõud, nende walmistawad jõud ja sellega ka kaitsesõud, et see uued pääletungijad jaksas tagasi löüa, Aasiast tulewad lained seisma panna.

Teatud mõttel aga sünnitas see tammi Euroopa idapiiril, mis küll seisima pani tagant järele tulewad lained, aga ühtlasi ka julus wäljapääsetee neile ülarustele jõududele, mida Euroopa ise juba walmistas. Siimaani oli Euroopa ennast tagasi laintada katsunud: tats aastasada oli sõda peetud Wäike-Aasia pärast (ristisõjad), see tähendab, teede pärast, mille kaudu Euroopa oma tööwilja liigsaadusi tagasi idamaile

püüdis wahetada, kui ta nende idamaa saaduste pärast, mida wahetusel wastu saadi ja mida kasutati kodus selleks, et kaswawatel walmistamijõududel tegewuseala laiendada.

See oli — kui Greeka ja Rooma samasijulistest wastulainetest, mis aga lühifest, möödaminewat iseloomu kandfid, mööda läheme — esimene suurem ja filmapaistwam murdlainete tekkinine rahwaste liikumises: Lääne-Euroopa, kui tolleaegse tuntud maailma wiimane fopp, hakkas täiduma, selle walmistuswiisi juures, mis siis walitses, kippus maaala rahwahulgale kitsaks jääma. Viigwalmistuse tõttu täienes küll walmistuswiis, aga see nõudis laiemat turgu. Lühidalt: Euroopas eneses hakkas kitsust tunduma. See avaldas ennast katsetes Wäike-Aasia kaudu teed tagasi Aasiasse awada. Katse mässis ennast küll ufumantlisje ja sõda

kaudu idamaadega. Waimliselt kroonis seda majanduslikku tõusu Itaalia renaissance (renessans), mis niihästi kunstide kui ka teaduse ilmas selle aja kohta juuri edusamme tegi. Nääkimata sellest, et uuema aja lahutusteadus, täheteadus, trüükifunst tolle aja kloostrite umbsete ja õudsete wõlwide all, kus oli koht kõige pimedamal tagurlusel ja waimufurmawal õhul — „kest talwel, külmal ajal, kest pimeduses ööl“ — idusid ajama hakkas . . . isegi meie õhusõitjad nimetawad oma eelkäijate wanemas reas Leonardo da Vinci nime säält kestaja lõpupäiwilt.

See sifemise jõu kaswamine, mis käis walmistawate jõudude tõusu järel ka kõigil teistel aladel, löi wiimaks selle katsejõu, mis idast tulewad lained Balkanil ja Ida-Euroopas seisma pani. Aga nagu tähendatud, löi ta sellega walli, mis teda ennast läm-

2-aastaliste Ped. Kursuste lõpetajad 1923 a.

I. rida: Merinod, A. Matiisen, A. Rauman, L. Paulmann. II. rida: M. Pundberg, M. Ots, M. Olli, Ed. Teiter, (kursuste juhataja) M. Kams, E. Sirel, E. Kaschan, K. Welt, A. Maanas, H. Silberg, M. Liljenthal, J. Männik, E. Olli. IY rida: J. Tamm, E. Eiche, A. Mõik, El. Linkholm, F. Langowits.

preeti „püha maa“, „Kristuse haua“ jne. lipukirja all, aga sifuliselt ei muutnud see asja, mis täiesti majanduslikku laadi oli.

Kuid tol korral ei olnud Euroopa jõud weel sedawõrd tugem, et ta oleks jaksanud idast pääletungiwatele lainetele wastu seista. Nisitiisjad (umbes 1096—1291) lõppesid Euroopast kerkinud murdlainete waibunisega, idamaa rahwaste wõiduga. Weel enam kui kats aastasada kaswatas Euroopa oma sifemist jõudu, ja need olid kiired kaswamise ajad: Kesk-Euroopas löi käsitöö õitsele ja pani aluse linnade tugewusele ning sellele kultuurile, mis linnade õitsemisega käsitöös käis; käsitöö tõusuga sammu käis kauplemine, mis samal ajal õitsewa Hansa-ühenduse löi — põhja pool ja elawad kaubanduseteed Itaalia ja Wahemere

matama kippus.

See sundis uusi hingatsiaute otsima, uusi katseid wäljapääsemise teede leidmiseks korduwalt ette wõtma, kuni need wiimaks Kolumbuse Ameerika sõiduga tõesti eesmärgile jõudsid: oli awatud tee uude ilma, tühja ilma (wõrrelses Euroopaga muidugi), kuhu Euroopa wõis saata oma ülewoolawa jõu, oma liigsaadused, ja kust ta wastu sai seda, mida ta walmistusjõudude laiatamiseks ja ärakasutamiseks tarwitas, nimelt rahametallid, millest koguti esialgseid kapitalisid Euroopa tööstuse ja kaubanduse kerkkohtades.

See rahwasteliikumine, mis algas Ameerika ülesleidmisega ja mis tähendas Euroopale pääsmist ta kaswawas kitsikuses, oli seega sifuliselt mitmeti teist laadi, kui endised rändamisjed, nagu neid kestaja lõpuni

Aasia ja Euroopa vahel tundma olime õppinud. Euroopa ei kaotanud uut ilma mitte ainult selleks, et oma üleliigsust, oma üleaurust tööjõudu, oma kaupasid jne. sinna saata, vaid ammutas säält omale vastu seda jõudu, millega tal võimalik oli oma majanduslikke valmistavaid jõude veel kõrgemale tõsta: Euroopa ise ei jäänud tühjaks, ei jäänud äraantud lisajõu lahtumisel senisele tasapinnale, nagu seda nägime harilikult kõigi rändamiste puhul Aasias, kus tihti ära-uinejad uues paigas uue kultuuri loid, kuna mahajääjad endisel paigal püüsid või vahest tagurpidigi lätsid. Ja see oli võimalik sellepärast, et Euroopa enmast mitte ainult ei tühjendanud, vaid teist külge pidi ka täitis, ja täitis sellega, mida tal oma arenemiseks vaja läks . . .

* * *

Rats ja pool aastajada vältas see wool Euroopast Ameerikasse peaaegu ilma takistamata. Küll tuli väljarändajatel sagedasti võitlusi pidada maa pärisrahvastega, aga see ei teinud tõsisemaid takistusi uute juuretuliijate laine te mahatumisele.

Süis tuli järst wastulaine. 1776 a. kuulutati tolleaegsed Põhja-Ameerika riigikesed — arwu poolest 13 — kes sinnamaani Inglise walitsuse alla käinud, endid iseseiswaks ja ühinesid Põhja-Ameerika Ühendatud riikide nime all.

Mida tähendas see laine ajaloo laiema mõõdupuu järele? Seda, et Ameerikasse juba teatud jõud oli kogunenud, kaugeltki küll veel mitte maad täites, aga siiski tugew küllalt, et iseseiswalt jalule tõusta. Sellepärast ei pannud see ajalooline samm ammugi mitte teed sinni Euroopa üleliigse jõu väljawaoolule, vaid takistas ainult seda teist woolu, millest eespool jutt oli: Ameerika rikkuste tagasiwoolu Euroopasse, mille pääl oli kaswanud sinnamaani Euroopa kapital.

Wõib olla, on see liig julge oletus, aga siiski tahaksime ütelda, et meie arwates säält tuleb algidusi otsida ühest küljest järgnewale päädpõrhitawale töös-

tuse tõusule Euroopas, teisest küljest aga ka sellele kriisile, milles Lääne-Euroopa praegusel ajal sipleb . . .

Marx näitab väga selgelt oma „Kapitaalis“, kuidas wabrikandid täiendusi ja uuendusi valmistamise wiisides harilikult wälise summi all ette wõtawad: wõistlus teiste ettemõtjatega, tööliste streigid jne. sunnivad wälja mõtlema wiisid, kuidas saaduste valmistamine odavam tuleks, see on — tehnika alal täiendusi tegema.

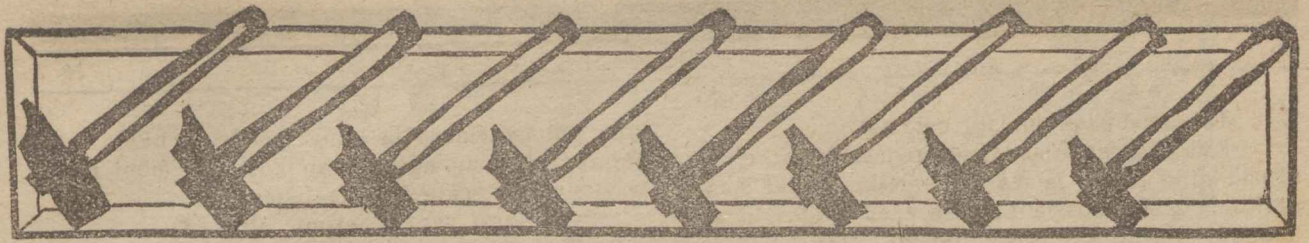
Sisuliselt samasugune, kuid märksa suurema ulatusega, oli takistus, kitsikus, mis tõi Euroopa tööstusele Ameerika Ühisriikide iseseiswaks kuulutamine. Ja kui siin tarwitada sedasama põhimõtet, siis on loomulik ja arusaadaw, et see suur ja sügaw kitsikus tööstuse saaduste odavamaks tegemiseks, s. o. tehnika tõstmiseks meeleheitlikke samme astuma, suuri jõupingutusi tegema ajas. Mitte ainult juhtuw ajaline kokkujattumine ei ole see, et Inglismaal just 18. aastajaja wiimasel weerandil s. o. köhe pääle Ühisriikide iseseiswaks kuulutamist tolleaegses eesrinna tööstuses, kiutööstuses, masinad sisse säeti, ja masinate käimapanemiseks aurujõudu tarwitama hakati. Wististi mõjus siin tähtsana tegurina kaasa tööstuslik kitsikus, mida tõi Ühisriikide revolutsioon, see esimene wastutulew murdlaine, mis Ameerika täidumist ette kuulutas.

Kuid veel kulus terve aastajada, enne kui ka teises woolus tõsisemaid wastulaineid hakkas tunduma, kuni see suur liitumiselaine, mis Kolumbuse päiwil alanud ja neli aastajada waheta wälidanud, wiimastel aegadel ainult inimesi üksi aastas miljoni ümber Euroopast Ameerikasse weeretades, hakkas weelaluseid wastutõukeid tundma, mis ütlesid, et Euroopa lisajõule säält warsti ukfed loomale tõmbuwad. Ei ole kahtlust, et Euroopa oma lisawalmistuse, oma valmistamisejõudude kiire tõstmisega, mis tingitud oli ikka kitsamaks jääwate wabadete turgude kätteahmmimise püüdest, kaasa aitas Ameerika kiirele täidumisele.

Tagajärjed hakkasid endid peagi walusalt tunda andma.

(Järgneb).

MUSTAFA

K. Dixl

Ilus on Ai-Petri*) selge, päiksepaistelise ilmaga. Halli hiiglasena tõuseb ta sinetawasse õhku, nagu ähwardades armuta põletawat päikest, nagu tahaks terawa tipu otsa torgata oma wihase-mat waenlast, kes halastamatalt põletab ta graniidist turja, häwitab sääli iga tärkawa elukübemekese.

Lage on Ai-Petri päälagi. Ei leia säält midagi, millest kinni wõiks haarata isegi winguw põhjatuul, kes talwel harwa siia ära eksib. Ta õlgadel kaswawad ainult kidurad lõunamaa männad, wae-walt põlweplikused sajaaastased jändrikud.

Selg põhja tuule poole pööratult, laiali sirutatud kätega, näib Ai-Petri nagu kaitsewat oma ees õitsewat elu. Hall hiiglane näib nagu hädameelt tundwat oma kõrguse, oma tugewuse, oma jõu üle. Ja mitte asjata. Kuna seljataga ajuti lumetuisud möllawad, kuna ta pääd ja õlgu tihti, õige tihti, sätendaw lumewaip katab, on ees igawene suwi. Loorberid, palmid, tsüpressid, mirdipõõsad näiwad nagu tundma Ai-Petri jõudu — nad ei heida seljast rohelist kuube. Ka mitmekesised roosipõõsad näiwad omawahel nagu wõistlewat — langewad kewaderoosidel õied, puhkewad lahti suwerooside nupud; wae-walt on need õitsema lõõnud, kui sügiseroosid pakatama lõõwad ja taliroosid õisi keerutama hakkawad. Ka Bachus on tänulik Ai-Petrile — wiinamarja istandused on siin mahlakamad, kui kusagil mujal.

Ka inimesed näewad Ai-Petris wägewat kaitajat, mille tunnismärgiks rohkearwulised lossid, majad ja üttid. Siin on igawene suwi ja lõunamaa päike meelitas siia alatasa uusi asunikke, kes kõlisewat kulda kaljulise maa wastu wahetasid. Need asunikud ilmusid enamasti siia ainult siis, kui talwetaat põhjas maa walge waibaga kattis ja ta hingeaur — põhjatuul — armuta igauhte näpistas. Mitte kõik ei saanud põgeneda selle näpistamise eest, waid ainult wägewa Mammona kaitsealused. Need olewused löid Ai-Petri jalale oma paradiisi, tõrjudes eemale säält põliseid elanikke.

Wähe on järele jäänud neid, kelle halli Ai-Petri kaitstes talwel siin winguwa põhjatuule eest. Need on laiali walgunud, ulualust otsinud sääli, kus elamiseõigus täieliselt Mammona käes

ei ole. Püsima on jäänud ainult wisamad, otsides kaitset Ai-Petri kaljuliselt pinnalt.

Ka Mustafa, ehk nagu teda siin ümberkaudu hüüti — Taf, oli üks neist. Ja Ai-Petri näis teda rohkem kaitsewat kui kedagi teist. Paari sülla laiune kaljupragu oli Tafi nagu meelitanud siin eluaset otsima, pääle seda, kui teda oma maalapilt minema oli kihutatud, mis meeldinud oli ühele Mammona kaitsealusele. Taf asus siia. Ta oli nagu wäänkasw, mille juur ka kaljupragude wahelt elamiseks mahla wälja mõistas kiskuda. Aastate jooksul omas Tafi kaljupragu eluaseme ilme. Tekkis samblast kunstlikult tehtud katus, lahtise külje ette sein, kus ei puudunud isegi rusikasuurune aken ja uks.

Need, kes Tafi tema maalapilt minema olid kihutanud, ei näinud teda tähelegi panewat. Ja kellel on tähtis tähelpanu pöörata sarnase putuka elu pääle, päälegi kui see putukas kellegile enam ette ei puutu! Ja Tafi ei näinud keegi. Millest ja kuidas ta oma kaljuprao wahel elas, ka see ei huwitanud kedagi.

Kuid Taf elas. Elas ja wihkas oru elanikke, kes teda kui koera sündimise kohalt minema olid kihutanud.

Keegi orus elawatest ei mõistnud seletada, miks mägistikuoja äkki oma jooksusihiti muutis, maha jättes aastasadade kestel uuristatud sāngi, mille kaldale oruelanikud omale eluasemed olid ehitanud. Mõistatuseks jäi ka uue weewoolu ilmumine, mis tihti häwitas walminud wiinamarjade istandused ja hädaohtlikuks muutus isegi orus walgendawatele lossidele. Neid nähtusi uuriti, kuid neil uurimistel ei olnud wilja — noolena sinetawasse õhku tõusew kaljusein ei lasknud kedagi üles hallikani pääseda ja iga uut nähtust arwati uueks looduse saladuseks. Oli ainult üks inimene, kes seda saladust tundis ja see oli Taf. Kuid tema oli sama wait nagu Ai-Petri kaljusein, mille kaitse all ta elas.

Aastad walgusid. Vabanesid orjad. Kadusid ükskhaawal oru elanikud, tühjenesid lossid. Tühjade hoonete läheduses wõis nüüd tihti näha Tafi, wõidurõõmus naeratus huultel. Ta lukustas ukсед ja aknad ja hoolitses, et tühjadest lossidest midagi ei kaoks. Igaüks, kes teda siin märkas, wõis teda peremeheks pidada, peremeheks, kelle teraw silm ja hoolas käsi oma warandust korras pidas.

*) Ai-Petri — üks kõrgematest mägedest Krimmis (umbes 500 süllda) — asub 12 wersta Jaltast.

Taf näis nagu midagi ootawat.

Kui kuldpagunlased uuesti lossidesse elama asusid ning õõseti ja wara hommikuti, kui kaste pärlitena weel tõuswa päikese käes hiilgas, püssipaugud kõlasid, kadus Taf uuesti. Teda ei leitud isegi kaljupraost, kui salk kuldpagunlasi teda säält otsima läks. Taf oli kadunud. Näis, et ta orus wiibiwaid ei oodanud.

Kui kuldpagunlased põhja poolt paisuwa punase laine ees esiti taganema ja siis korratult põgenema olid sunnitud, äritas neid sildade puudus üle sügawate kaljuõhede. Sildade asemel aigutas sügaw kuristik, mille põhjast purustatud silla osad ehmunud kuldpagunlastele wastu wahetisid. Ainult mõned neist pagejaist pääsesid kaudseid teid mööda — rööwitud warandus jäi aga kuristiku kaldale.

Ühes punase lainega ilmus ka Taf. Teda nähti nüüd igal pool. Ta teadis, kus peidus on rööwitud warandus, teadis sõjamoonaladude asukohti, juhatas punast lainet peidus olewate waenlaste sekka. Taf oli nagu noorenenud, igal pool nähti teda röömust hiilgawa näoga. Ta ei mõistnud sõnagi Wene keelt, kuid ometi mõistsid teda

kõik punawäelased ja tema mõistis ka neid. Otse pühaks pidas ta aga silmapilku, kui mõni punawäelane talle paberilt ette luges:

— Näsyl synyz, ejimi siniz?*)

Ta nagu wenis naerule ja kulus weel silmapilk, kuni wastas:

— Ejijim, tesekkür ederim.**)

Teda nähti nüüd jälle oma maalapikese pääl kirkaga tuhnimas. Paari kuu pärast tuli ta lähedal olewasse külasse sääliwiibijatele punawäelastele külla. Ja nagu külaline kunagi ei tulnud ta tühjade kätega, waid suure korwiga, mis täidetud oli aiawiljaga.

Taf oli jälle leidnud waba pinna wägewa Ai-Petri jalal, ja Ai-Petri oma waba poja, kes oli aidanud purustada ahelad, mida tagusid oruelanikud Mammona altariil.

Ja nad olid rahul üksteisega.

Jaltas,
Nowember 1922

*) Kuidas käsi käib?

**) Tänan, õige hästi.

KÜNNILIND

Õöpik, kaunis künnilind,
miks sul laulul paisub rind?
Millest kostub metsasalu —
on see rõõm wõi hingewalu?

Laulan kündja külwitöödel
iluõilmeist waikseil öödel,
saadan eha, ootan koitu,
laulan walgusele wõitu.

Kewad külwi lõpetanud,
koit ja eha kokku saanud,
saamas wiljaks õilmemõtted —
waikiwad mu lauluwõtted.

W. Buk

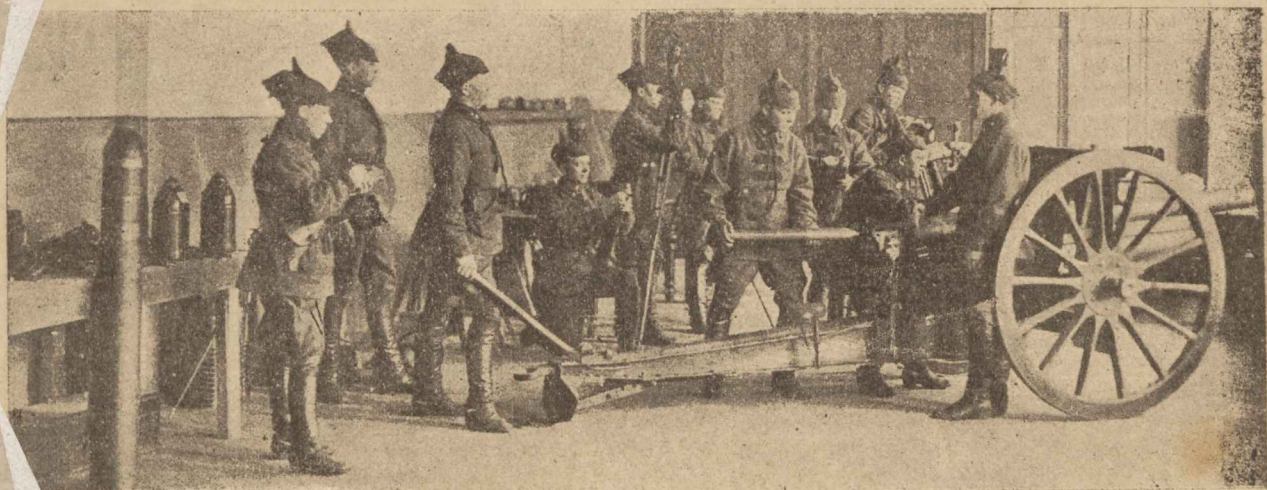

MAALIKUNST PETROGRADIS 1918—1923

Prof. N. Lapschin

Esimesel ilusal kewadpäeval, 17. mail, awati Kunsti Akadeemia ruumides kunstitöölise ühingu poolt korraldatud näitus, mis kõigil kunsti-harudel töötawate kunstnikkude tegewusest peab kokkuwõtliku ülewaate pakkuma. Peatades lühidalt tähtsamate kunstnikkude rühmituste juures, asume näituse waatlemisele, mis peab üldpildi andma maalikunsti nüüdsest seisukorrast Petrogradis.

mis on rewolutsiooni aastate tulemus, puudub alles omapärane ilme. See seisab pooleldi koos asja-armastajatest ning on enam taktiliseks kui ameti-ühinglikuks rühmituseks. Keskkoh, mis elust üsna maha jäänud, ei awalda kui säärane mingit mõju — ainult selle üksikud liikmed, nagu näit. Alexander Benois ning arhitektor ja dekoraator Stshuko mõjuwad pääasjaliselt muuseumi ning teatri alal.

N. sõjawäe kooli kursandid-estlased suurtükiwäelased

Wanad kunstnikkude ühinged, nagu Pered-wishnikud*), Wene Kunstnikkude Ühing ja teised hajunesid rewolutsiooni wõimsa puhangu all. Konserwatiwsemaks kunstnikkude ühinguks on praegu realistliku sihiga „Kunstnikkude Kogukond“, mille koosseis üsna kirju; ta koondab eneses niihästi parempoolseid (Brodski, Beljaschin), kui ka pahempoolseid (Frenz, Filonow), Kuindshi nime-line ühing on õieti ainult paberil: arukordadel koguwad selle ühingu liikmed wanade mälestuste meeletuletuseks. Uuel individualistide ühingul,

*) 60-aastatel Wene Akadeemias walitsewa klassi-tsismi wastu protestina tekkinud maalikunsti wool, mis omale ülesandeks tegi elunähtuste ja psükoloogiliste läbi-elamiste löuendil kujutamise. Selle woolu tähtsamateks esitajateks on kunstnikud Perow, Pränischnikow, Rjepin, Werestshagin ja teised.

Asudes pahema tiwa waatlusele, on raske sellele ühingu nime anda, sest praegusel momen-dil on säääl ümberrühmitumine käsil. Rühmituste juures peatume hiljem näituse waatlemisel, mil puhul ka wähe üksikasjalisemalt tutwuneme ühe kui teise rühma ideoloogiaga.

Näitus jaguneb kahte osasse — Akadeemia paraadi saalid, milledes parempoolsete ja tsentri tööd ning „sirkel“ pahempoolsete woolude esitajate töödega. Esimene osa tuletab kõwasti mee-le niihästi wäljapandud piltide kirewuse kui ka iga-suguse uudsuse ja initsiatiwi puuduse poolest endisaja harilikke Kunstide Akadeemia „kewad“-näitusi. Selle rahulist suiget elustab waid wähe üksikute „Mir Iskusstwa“ kunstnikkude wäljapanekud. Need on pääasjalikult prof. Kardowski töö-kojast tulnud noored akadeemikerid, kes loonud woolu, mida woiks „neoakademismiks“ nimetada.

Hoopis teist, siiski küllalt kirjut pilti pakuwad pahempoolsete wäljapanekud. Neist on hõlpsam aru saada, nende eesmärgid on selgelt üles säetud, ning sagedasti on isegi hüüdsõnad wälja paisatud. Siin on ka rühmituste äärjooned selgemad. Üldiselt aga ämmastab piltide rohkus, nende ahtas paigutamine takistab isegi õiget waatlemist.

Tahtes anda üldpilti maalikunsti seisukorrast Petrogradis ning jälgida rewolutsiooni mõju kunstnikkude loomingu pääle, tuleb lühidalt iseloomustada üksikuid woolusid ning esitatud töid.

Algame „weteraanidega“, kes katsuwad kanda „peredwishnikute“ koormat nende naiwse katsega kujutada tõelikkust sarnasena kui see on. Isegi pääliskaudne „parempoolse“ saali — kus ülesandeks olu kujutus — waatlemine näitab piltlikult, et iga kunstnik, kui see teistele just järele ei aima, kujutab nähtud asju oma moodi, sest pole objektiiwset tõelist kujutamist: tähendab, kujutamine on wõimalik ainult tingimusi. „Naturalistid“ on suuremalt osalt esinenud wäikeste töökestega, mis kalduwad kas kutselisse miniatüür-portree maalimisse ehk dilletantismi, mis arukordadel wõtnud aineid rewolutsiooni tawalistest nähtustest.

Järgmisse rühma kuuluwad mitmesugused impressionismi „prowintsiiaalselt“ käsitajad. Siin püüab iga kunstnik, hoides siiski kõwasti kinni loodusest, näidata oma „maneeeri“, lootes seejuures enam temperamenti kui tööoskuse pääle, sest Akadeemia, kes wanaduse nõrkuses retseptid kaotanud, ei suutnud enam tööoskust õpetada. See rühm on erakorraliselt rikkalt esitatud. Nende hulka kuuluwad ka paljud tawalise publikumi juures nii populäärsed arhitektuur-arheoloogilised etüüdikesed. Lühikeses üldises artiklis on wõimatu üksikuid kunstnikke, suuremalt osalt kaunis tundeid, iseloomustada, märgime seepärast tähistena temperamentlikku Beljashini, Tihowi — eriala naiste seljad — ja Rõlowi, kes teistest elulisemalt loodust maalib.

Järgmiseks rühmaks oleksid impressionismi pettunud akademistid, kes, liitudes esteetilise „Mir Iskusstwaga“, moodustawad mingi keskpaiga. Siin, ühes paljude teiste „neoakademistidega“, walitseb wiljakas meister Kustodjew, hiljuti unarusse wajunud Wene olu kirjeldaw kunstnik. Terawamini mõjub weel aine ja stiili kammitsais rabelew noorsugu. Stiil on ka grafikeride, nende „Mir Iskusstwa“ traditsioonide loogiliste pärijate, lipukirjaks.

„Neoakademismiga“, kuigi teisel, Petrowo-Wodkini stiililisega, puutume uuesti kokku „sirkeli“ teises saalis pahempoolsete juures, kus selle põhijooned, kaldudes kas müstitsismi (Tshupjatow) ehk logismi (Preselkow) absurdini wliidud.

Asudes pahempoolsete juure, tuleb kõige päält tähendada, et siin walitseb weel suurem mitmekesidus sihtides, eriti algul, „Mir Iskusstwast“ erinemise järele. Siinkohal lubatagu tähendada „pahempoolsuse“ sõna tarwitamise kohta, et see on puht kunstiline mõiste, mis siiski sagedasti segatakse „pahempoolsusega“ poliitikas. Niisuguse

töoga awanebki „sirkel“, kus wäljapanud toimeka ametühingulise liikumise tegelase, kunstitöölise ühingu (Sorabis) esimehe Gurwitshi tööd. Pääle wäliste wõtete pole temas aga midagi „pahempoolset“, see on tüüpiline „rewolutsiooni ja selle paa-tost“ kujutaw „peredwishnik“, kes ainult ainete waliku tõttu „pahempoolsete“ hulka kuulub. Samasugune mõistete segamine jatkub ka ruumis, milles Proletkult esineb, kes proletaarse maalikunsti wormide wäljatõotamise kallal ametis. Aineks on siin rewolutsioon, mida kujutatakse „kubismi“ stiliseerimise ja geomeetriliste muustrite kaudu. Siin töötatakse wälja rewolutsioonilise kujutuse meetod. Filonow oma lõuendite „tormides“ ja „wikerkaartustes“ oleks seda nagu maalikunstis leidnud, kuid ta meetod on täiesti individualistlik ning kujutus-teta on see massile raskelt wastuwõetaw.

„Mitte kujutawate“ ehk nagu nad ise end nimetawad „ebaasjalikkude“ hulka kuuluwad weel üksteisele kaunis lähedal seiswad Matjushini „Sorwed“ ja Malewitshi „Unowis“ rühmad. Nii ühes kui teises häwineb isik ning töö muutub kollektiivseks. See on eksperimentaalne ekspressionism erinenud rühm, mis omalt poolt ekspressionismi mõistuse teel saadud järelduste ja kogemuste kaudu süwendada püüab. „Sorwed“ on lühendatud „Wjedajustshije wsorom“ (silмага teadjad), s. o. uue waatlemise ning selle kaudu looduse tundmise ja uuele kunstile pääsemise püüe. Wäljapanud pildid on nagu nägemise wallas tehtud uute kogemuste aruandeks. Wiitebskis tugewasti organiseeritud rühm - partei Unowis (Lühend. „Ustanowlenije Nowowo Iskusstwa“ — uue kunsti püstitajad) jälgib Malewitshi õpetust, mis pääasjalikult koos seisab kunsti uute woolude, nagu kubismi, futurismi tundmaõppimises ja nende süstematiseerimises ning mille loogiliseks järelduseks on supermatism — ebaasjalikkus. Otsekohe se kunstniku kogemuse asemele on astunud üsna mugaw „süsteem“, mida filosoferimine ja teadusega opereerimine, mis nii moodsad uutes kunstides, toetawad omalt poolt neid „saawutusi“. Selleks et aru saada Unowisi töödest, milledel üsna korrektne ja pühas wälimus, on tarwis Unowisi parteisse astuda ning fanaatiliselte nende õpetust jälgida.

Kui paradoksaalselt see ka ei kuulu, kuid nimetatud rühma üheks wiimaseks tööks on lihtne, walge, puhas lõuendi ruut, üks raamis, teine isegi raamita. See on kui mingi asjalik tõendus selle kohta, et arwates kunstis metafüüsika abil edasi minewat, jõutakse wälja lähtekohta — puhta lõuendi juure, mida aga nüüd waadeldakse hoopis teiste tunnetega.

Supermatismi geomeetrilised wormid — ring, kwadraat ja täisnurk — kui praeguse ajaratsionalistlikule estetismile wastawad, tarwitatakse ka dekoratsiooni motiividena; niisugused on portselaani wabriku poolt wäljapanud nõude ilustused.

Näituse wiimased toad on oma alla wõtnud ühinenud pahempoolsete kunstide woolude esitajate keskrühm. Siin on wäljapanekud kõige mitme-

kesisemad, millede kõikide kohta võib tähendada, et siin pääsjalikult, välja minnes materjaalist, rõhku on pandud wormi pääle. Üsna „soliidselt“ on tehtud W. Lebedewi tööd, milledes seotud mitmesugused wormid eriliste maali materjaalide tarwitamise wiisidega. Huwitawad on ka sama kunstniku poolt valmistatud kostüümid „Naride õhtusöögi“ jaoks, mis Lebedewi lawastusel Suures Draamateaatriks ette kanti.

Selle rühma liider Tatlin on välja pannud waliku „laudu“, mis Klebnikowi näidendi-poeemi „Zangesi“ häältemaalil materialisatsiooniks peawad olema. Näidend ise on Tatlini lawastusel Kunstilise Kultuuri Muuseumis ette kantud ning annab nagu elementisid kunstilises käsitamises. Siin on ka tema joonistused „Lendawa Hollandlase“ lawastuseks ja „Kostüümi Normid“, meesterahwa kostüümid, mis kunstniku katseteks asjade maailma tulemisel. Materjaalsed konstruksioonid on välja pandud ka Dõmshitzki (klaasid) ja Ptshelnikowi poolt; nende valmistatud on ka Lenini-metallisti portree. Kunstnikkude otsekoheses elus tegutsemisest võiks nimetada Pessatit, „Prawda“ illustraatorit.

Üldiselt kokku wõttes on rewolutsioon annud „wanadele“ kunstnikkudele mõned ained, on loonud omapärase „Proletkulti“ stiili ning esile toonud uute woolude otsimisi kunsti alal. Skulptuuris, mis õige nõrgalt esitatud, tuleks tähelpanu juhtida Lenini rinnakujude pääle, milledel kahjuks aga mitte küllalt kõrget kunstilist wäärtust pole. Tõsise töö näiteks võiks olla noore kujuraiuja Eloneni marmor- ja puutööd, mis monumentaalselt ja suure kunstimaitsega valmistatud.

Näituse üldine haruldaselt kirju kogumulje annab oletada, et maalikunst elab läbi ülemineku ajajärku, mille juures paremal pool silma paistab mingisugune kergemeelsus töö wastu, mida tehakse otsekohese harjumuse tagajärjel, kuna aga „pahe-mal pool“ liig palju näib järelmõeldawat, mille tõttu kunstitööd katsutakse luua loogilistel alustel. Walitsewa stiili puudus omalt poolt tõendab kunsti nõrkust. Missuguses wormis kunstiärkamine sünnib, on raske ette arwata, kindel aga on, et uuest-sünd tuleb elu ja sellest wastuwõetud mõjude all, kuid mitte metafüüsiliste kaalumiste ja väljaarwamiste tagajärjel.

„Orasele“ saadetud käsikirjast tõlkinud R. W.

Rauda willmas.

UPTON SINCLAIR

Upton Sinclair*) on üks kõige populaarsematest kirjanikkudest Ameerikas. Orjastatud töörahwas vaatab Sinclaire kui oma kaitsja, kui oma eestkostja pääle. Kapitaalile on ta aga üheks wihasemaks waenlaseks.

Paljud kehitawad õlgu: Sinclair — kirjanik! Tõsi, Sinclair teeb wähe tegemist stiili silumisega. Sinclair jätab selle ülesande „puhta kunsti“ harastajatele. Sinclairil on teised ülesanded. Ta on alati säääl, kus elu kõige rohkem keeb. Teda huwitab söekaewajate streik, tööliste juhtide wangistamine, „rewolutsionääride protsess“, tööliste igapäewane elu, nende töö tingimused. Teda ärritab õiglusetus, kurnamine, inimeste piinamine wägewa Ameerika kapitaali käpa all.

Sinclair on alati säääl, kus töölisel käärimas. Ta sõidab konserwiwabrikutesse, kiwisöe kaewandustesse, terasewalamise tehastesse, tutwuneb seisukorraga, korjab materjaali ning alles siis, kui olemas faktiline materjal, hakkab ta oma kuulsaid romaane kirjutama. Siin ei ole tal tähtis stiil, ei ole tähtis „kunsti“ mõõdupuu, waid elu nagu ta on. Ta on töörahwa kaitsja, tal on tähtsad tõeasjad, mis paljastawad kapitaali, mis üles kergitawad eesriide ja lasewad meile paista kapitaali seljatagust tegewust.

„Söekuningas“, „Sada protsenti“ j. t. romaanid on materjal kapitaali paljastamiseks. Ja see ei ole wäljamõeldud, waid elust wõetud tõelikkus. Ainult mõnes romaanis lubab ta enesele midagi omalt poolt juure lisada. Kui õnnelik ta aga on, kui tegelik elu seda „wäljamõeldut“ pärast kinnitab.

„Kirjanikku ei wõi midagi rohkem rahuldada, kui see, et elu „wäljamõeldut“ kinnitab,“ ütleb

*) Loe: Apt'n Sinklär.

Sinclair oma „Söekuninga“ järelsõnas. Ja pea igale romaanile kirjutab ta järelsõna. Siin awaldab ta dokumendid, faktid, awaldab tegelaste õiged nimed. Ta awaldab siin elu faktid, mis teatud romaani aluseks on olnud. Ja iga järelsõna lõpul hüüab ta nagu agitaator kunagi: „Tellige I. W. W.*)“ keskkomiteelt rewolutsioonilist kirjandust:“

Sinclairi romaane lugedes, paistab tihti, et need ainult abinõuks on ta süüdistusmaterjaali awaldamiseks. Tal ei ole tähtis, mis öeldakse ta raamatute kohta „kunsti“ mõõdupuuga mõõtmise puhul. Tal on tähtis, et ta neis on awaldanud süüdistuse materjaali kapitaali wastu.

Ebaõige on aga nende arwamine, kes tähendawad, et Sinclairi töödele kirjandusliku mõõdupuuga ei wõi läheneda, et Sinclairi tööd kunstilisest küljest arwustust wälja ei kannata. Sinclair on loonud omapärase stiili kirjanduses. Ta tööd on huwitawad, kaasakiskuwad, kokkusurutud jutustused. Just wilmane on põhjuseks, miks Sinclairi töid kinopiltide jaoks ümber tehakse. Laiem töölistemass on Sinclairi omaks kirjanikuks wastu wõtnud, millega seletataw on ka ta romaanide edu.

Ameerika walitsusele on Sinclair üks kardetawamatest rewolutsionääridest, kuigi ta wormilikult ühegisse parteisse ei kuulu. Alles hiljuti wangistas walitsus Sinclairi kui agitaatori. Ameerika walitsuse sarnane teguwiis kutsus aga kogu ilmas protestilaine wälja, mida tähelpanemata ei wõinud jätta ka wangiwaht ning sunnitud oli wabastama oma wihatud waenlase.

K. Dixi

*) I. W. W. — „Industrial Workers of the World“ — Maailma tööstuse tööliste liit — Ameerika rewolutsiooniline organisatsioon, mille liikmeist osa kommunistide poole kaldub.

Upton Sinclair

DIES IRAE*)

I

Mustuhat ilmas möödunud tulisemaid suid,
poete, prohweiteid ja suuri moraliste,
küll geniaalsemaid, küll vähemaid ja muid,
kes tahtnud taltsutada ego-altruiste,
et hõlbustada elu, kaitsta koormatuid.

Kui kaua juba nõutud inimarmastust,
mis ühiselu pidand paradiisiks looma,
mis pidand peletama surwe põõrasust
ja kõigil' ühewõrra eluõnne tooma . . .
Ah kaua, kaua nõutud armu, inimlust!

Poeedid kadusid. Aeg kandus edasi.
Ilm oli hoolas küll neid unne ummistama
ja — surwe puutumatalt püsis senini.
Küll tuli tenisi weel, kes nõudsid sedasama,
kuid unususe hõlma läksid nemadki.

II

Maailmas wägiwald on jäänud endiseks:
on inimesed sama waewas, hädaorus,
on kõigist suurist sõnust saanud keelepeks.
Poeedid aga rahul magawad, pääd norus . . .
Ei ole ainustki, kes armust kõneleks.

Mis jaokski kõnelda ja nõuda inimlust? —
See kurnajale ainult wesi ane selga.
Mis jaoks, kui kuuled, näed „kultuuri“ nārusust:
kui näed, kuis waene sureb aia taha nālga
ja kuuled rikka rõõmu julmi juubeldust!

Las nutab wilistlane kadund prohwetit
ja tuhat-laadi kordab külund laulusõnu,
ei uskuma see pane tema kommetit,
kui tead, et ajuriks tal ainult elumõnu,
mis waldab wariseeri — raswast roimarit.

III

Nüüd katkenud on rahwa wisa kannatus,
nüüd kõigist ootustest ja lootustest saand willand,
nüüd hinge pesitsenud helge pettumus,
ei weetle enam pärlid, mida prohwet pilland:
ei pattu manada wõj paljas manitsus!

Ja mõõka hoiab peos nüüd pea iga mees, —
et karda, wārise, sa Wiimne Kodanlane! —
Sest wõidu puhul wõitjaid ootab Eeden ees.
Ei Rakkuskāsi mõõka enne tuppe pane,
kui wihasāsi pole kustund ajulees.

Nüüd Rahwas rõhutu on pääsma piinadest
ja tõusmas karmi kohut mõistma kõues, tormis,
et päästa ilma wereihkrast metslasest,
et edustada elu hiilgawas reformis
ja laulda: Rahu maa pääl, armu igawest!

Ed. Jürginfeldt

*) *Dies irae* — katoliku usu laul Wiimaseast Kohtupāewast, ehk õigem — Wiimsest Wihapāewast.

PETROGRADI KAUBASADAM

Petrograd on proletaarse rewolutsiooni ristimisewaas, aga tema kaubasadam peab olema mitte ainult Petrogradi, waid kogu Nõukogu-Wenemaa tööstuse uuestiloomise ja majandusliku õitsemise ristimisewaasiks.

*Petrogradi kaubasadama
1921 a. aruandest.*

Wenemaa majanduse uuestiloomisel ning ta teiste maadega — nii Lääne-Euroopa kui ka ilmamere tagustega — kaubanduslikku ühendusesse astumisel omandawad kaubasadamad tähtsama teguri kohta.

Endine Wene keisririik, waatamata oma laialdaste weepiiride pääle, oli muu hulgas ka hääde kaubasadamate poolest wäga kehwas seisukorras. Sadamad, mis oleksid enam wähem wastanud merekaubanduse alaliselt kaswawatele nõuetele, puudusid täielikult. Kõikide sadamate ehitused olid äärmiselt primitiivsed ning ajast mahajäänud, puudusid mehaneeritud laadimised ja muud sarnased, mis oleksid wõimaldanud neid lugeda ilmasadamate hulka. Alles wiimsetel aastatel enne sõda töötati wälja õige laialuluslik sadamate ehituse kawa, mille teostamisele ka asuti; selle kawa järele pidid Wenemaa suuremad kaubasadamad saama nõuetele wastawalt ümberehitatud, kuid waewalt saadi sellega algust teha, sääl pääsis sõda lahti ning töödele tõmmati kriips pääle. Ja isegi mitte ainult uued ehitused ei jäänud pooleli, waid kõik sadamad, mis sõja aeg ei töötanud, läksid täitsa korratunasse seisukorda. Ka need, mis sõja jooksul töötasid, ja isegi wast laienesid, ei töötanud midagi paremat, sest kõik need laiendused olid mingisuguse haiglase iseloomuga, ilms plaanita, ilma tulewiku wäljawaateta, pidades silmas ainult ebaloomulise nähtuse — sõja — ajutisi wadjusi.

Kodusõja aastatel jätkus sadamate korrast äraminek ning lagunemine weel suuremal määral, nii et 1921 aastal, kui Nõukogu-Wenemaale teiste maadega kaubanduslikku läbikäimisse astumise wõimalus awanes, ta sadamad kõige halatsemisewäänilises seisukorras olid. Ja mitte ainult wäärtuslik, waid ka arwuline külg oli Wenemaale eitawas mõttes muutunud: rida tähtsaid Baltimere sadamaid oli uuestitekinud äärerriikide kätte läinud. Oli järele jäänud lääne piiril ainuke kaubasadam Petrograd, kui mitte arwesse wõtta ta, nii ütelda eelposti — Kroonlinna.

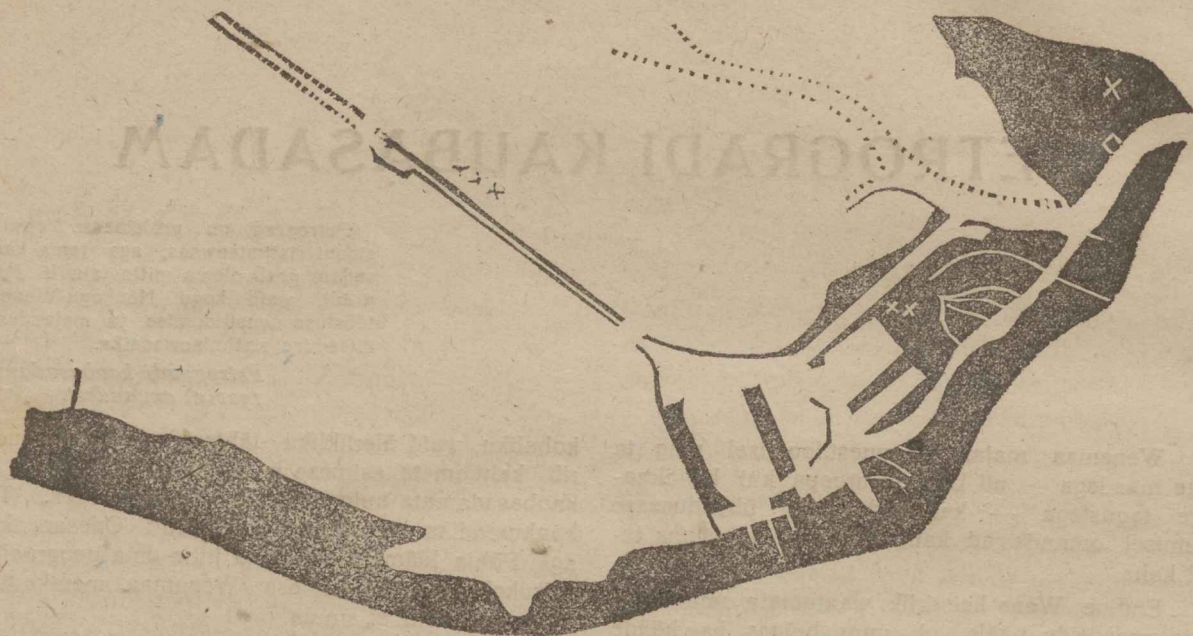
Et Põhja- ja Kesk-Wenemaa ning isegi ka Lääne-Siberi kaubanduslik läbikäimine läänepoolsete riikidega loomulikult Baltimere kaudu saab sündima, siis arusaadaw, omandab Petrogradi kaubasadam enesele Wenemaal, ta praeguste piiride juures, mitte

kohaliku, waid üleriikliku tähtsuse ning pretendeerib kahtlemata esimese koha pääle nõukogude riigi kaubasadamate hulgas, wähemalt sisseweos. Talle konkurendiks wõib olla wast ainult Odessa, kuna aga Põhja Jäämere sadamad juba oma geograafilise seisukoha pärast suurt osa Wenemaa merekaubanduses etendata ei suuda.

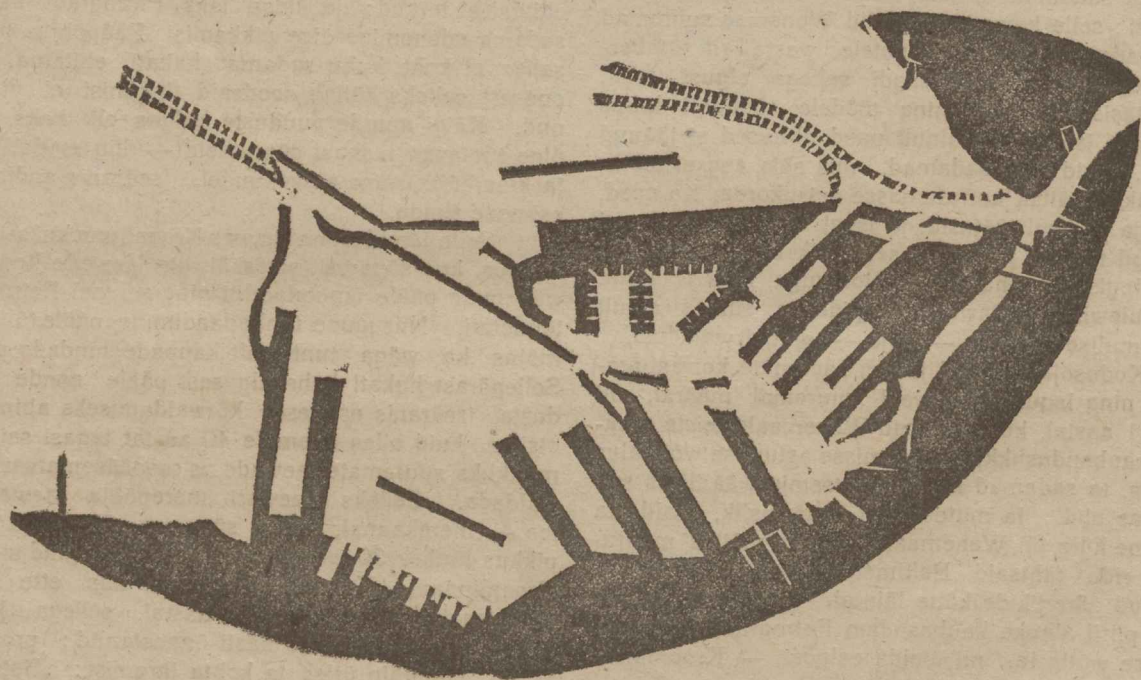
Petrogradi kaubasadama eluiga sisaldab endas sama palju aastaid, kui Petrogradi linn, sest ta tekkis ühel ajal linna asutamisega, ehk õigemini ütelda, linna asutamise eesmärgiks oligi sadam, et hõlbustada kaubanduslikku läbikäimist Lääne-Euroopaga. Esimestel aegadel ei wõinud teda — otsustades sellekohaste kirjelduste järele — just küll sõnaga „sadam“ nimetada, ehk olgugi siis wast jutumärkides. Sest esimestel aegadel sinna mingisuguseid sellekohaseid ehitusi ei tehtud; ja üldse läks Petrogradi kaubasadama edenemine õige pikkamisi. Pääpõhjus peitus selles, et koht, kuhu sadamat hakati ehitama, isenesest selleks küllalt soodsaid tingimisi ei pakkunud. Kõigi muude puuduste hulgas oli kaks, mis õige tuntawat raskust sünnitasid — liig madal põhi ja kinnikülmamine talwekuudel. Iseäranis andis end esimene tunda.

Selle järeldusena kaswas Kroonlinna kui sadama tähtsus, kus sügawalt weeskäiwate laewade koormad wähemate pääle ümberlaaditi ning sel teel Petrogradi toimetati. Niisugune ümberlaadimine, pääle tülükuse, mõjus ka wäga tuntawalt kaupade hindade pääle. Sellepärast hakati kohe algusest pääle nende puuduste, iseäranis esimese, kõrwaldamiseks abinõusid otsima, kuid alles ligemale 40 aastat tagasi sai wõimalikuks suuremate laewade sissepääsematust kõrwaldada. Selleks kaewati merepõhja laewasõidu tee — merekaanal, mille sügawus 22 jalga*) ja pikkus umbes 30 wersta, jatkudes Petrogradist kuni Kroonlinnani. Kaanali ehitamine, mis ette wõeti 1874 aastal ja lõpetati 1884 aastal, sellega kestes 10 aastat, on iseäranis hästi õnnestanud; professor W. M. Trenühin ütleb ta kohta järgmist: „Peterburi merekaanal jääb jäädawalt üheks Wene inseneri kunsti paremaks mälestussambaks“.

*) Sõjaeelsetel aastatel kaewati merekaanali weel sügawamaks — 28 jalga.

Petrogradi sadama plaan praegu
 X Wassiili saar. XX Gutujewi saar. XXX Mere kaanal.

Petrogradi sadam tulewikus

Sellega oli üks raskus wõidetud, kuid teine — kinnikülmamine — selle wastu seni pääle jäämurdjate mingit muud ratsionaalsemat abinõu ei ole leitud.

Merekaanali kaewamisega kaob Kroonlinna kui sadama tähtsus, sest sinna jääwad ainult need laewad, mis Petrogradi sadam ühel ehk teisel põhjusel ei suuda wastu wõtta. Ühtlasi hakkab sellega Petrogradi sadam tuntawalt tõusma; kaupade läbikäik kaswabaasta aastalt, nagu seda sellekohastest arwudest näha wõib:

A a s t a d	Wäljawedu miljonites puudades	Sisseyedu miljonites puudades	Üleüldine läbikäik
1904—1908	98	165	263
1909—1912	145	214	359
1913	171	275	446

Sellest näeme, et üleüldine kauba läbikäik tõusis sõja eelmistel aastatel (1913) 446 milj. puudani, kusjuures sadamasse tulewate ja minewate laewade arw kuni 5½ tuhandeni ulatas. Ühtlasi näeme, et sisse- ja wäljaweo ülekaal tublisti sisseweo poole hoiab: Petrogradi kaubasadam seisib alati enam sisseweo teenistuses. Oma iseloomu poolest olid sisseweetawad kaubad tööstuse tarbeained, suures enamuses kiwisüsi ning mitmesugused masinaosad ja raud. Wäljaweos domineerisid metsatööstuse saadused, millede arw näit. 1913 a. ligemale 2/3 kogu wäljaweost oli.

Nagu alguses tähendatud, ei wastanud kaubanduslikule arenemisele kaugeltki sadama enese täiendamine, waid see jäi alati esimesest maha: ainult alles ilmasõja eel, kui hakati eelpool kirjeldatud sadamate ümberehitamise plaani teostama, wõeti ka Petrogradi sadamas sellekohased tööd ette, mis aga sõja tulekuga kõrwale jäeti. Sõja tulekuga lõppes sadama senine tegewus täielikult, mille tagajärjel ka sadama ehitused ning ta tehniline sisseääde aegamööda korrast ära läksid.

1917 aastast pääle elas Petrogradi sadam, nagu kõik teisedki asutused, pika rea igasugu organiseerimisi ja reorganiseerimisi üle, kusjuures ta walitsemine kord ühe kord teisenimelise asutuse käes oli (ja wahel isegi mitme asutuse käes korraga). 1921 a. algul, kus selle ajani laewasoitu wõimatuks teinud wälised põhjused ära jäid ning sadamal jälle tegewust tuli alata, läks ta wäliskaubanduse komissariaadi alla. Sadama seisukord oli sel aja äärmiselt wilets; kõik ehitused olid korratuses, ladude ruumid äralagunenud ja lõhutud, raudteed tarwitasid lõpulikku remonti, sadama ja merekaanali sügawust ei olnud hulk aastaid mõõdetud jne. Kogu sadama teenistuses oli üksainus poollagunenud puksiir, Ühe sõnaga, puudusid kõige elementaarsemad tingimisedki laewade wastuwõtmiseks, kuid samal ajal oli weel hädaohtlikum raskus wõita: laewadel oli wõimata sadama lähedalegi pääseda, sest kogu Soome laht oli miini-

sid täis. Seisukord aga kohustas. Kus ainult üks tee seisukorrast wäljapääsemiseks olemas, sääb peab seda tarwitama. Ja siin oli ainult üks tee — muuta sadam jälle laewade wastuwõtu wõimuliseks.

Laewasõiduteede miinidest puhastamine sündis märksa kiiremini, kui seda sellekohased spetsid ette kuulutasid. Hiigla miinide kõrwaldamise töö, kõige wiletsamate tingimiste juures, kus puudusid paljud tarwisminewad materjaalid, saatsid miinide kõrwaldajad kahe nädalaga korda, näidates sääljures töölisteklassi eelwäe suurepäralisi omadusi.*) Kõik teised puudused wõideti ka kiiremini, kui seda oldi wiimastel aastatel harjutud nägema. Sadam sai kogu tähelpanu keskpunktiks. Igal pool arutati sadama tegewust ja korraldust. Ning kõige selle tagajärjed andsid end peagi märgata.

Mis siin kõige enam kaasa aitas, oli, nagu tähendatud, seisukord ise, mis ei lubanud wiiwitada ega kõhelda. Niisama nagu kodusõja algul waenlase pääletungimise tugewus ära määras, ehk õigmine wõitlus olemise eest küsimuse näol ette dikteeris, punasewäe organiseerimise tempo, nii sündis ka siin kapitalistlik majanduse masin seda hambaratast. millega Nõukogu-Wenemaa selle masina liikumisega ühines, sama kiirelt käima, kui see kapitalistlikule masinale omane oli. Ja see ratas oli Petrogradi kaubasadam, mis pidi wastama kapitalistliku ilma kaubandusliku liikumise paenduwusele ja kiirusele. Sm. Tsöperowitsh ütleb selle kohta järgmist: „Euroopa tegew distsipliin ei wiiwitanud sadama distsipliini pääle oma mõju awaldamast, ei wõinud aga wiita pikkade koosolekutega ja nõupidamistega, diskussioonidega ja organiseerimise eksperimentidega, kui sadamas seisib 308 laewa, mille iga ülemäära seisnud minuti eest Nõukogu-Wenemaa kullaga maksma pidi. Siin oli tarwis kiirelt otsustada, anda käsk ja wiia ta tähipäälsele ellu.“**)

Wana traditsiooni järele oli sadama awamine esimese laewa sadamasse jõudmise päewal. See oli 27. mail, kus esimesena kohale jõudis Hollandi laew „Aleksander Polder“. Laewade tulek, mis üleüldises ulatuses õige wäikene oli, waewalt 12% ennesõjaaegsest, muutus õige elawaks laewasõiduaaja lõpupoole, oktoobrikuul. Üldse tuli 1921 a. Petrogradi sadamasse wäljamaa laewu 306 tükki. See oli, nagu üteldud, ennesõjaaegsega wõrreldes, wäga wäike arw, kuid siiski suurem, kui see ette oli nähtud, sest kõik plaanid olid rajatud kuni saja laewa tuleku pääle. Riikide järele oli kõige rohkem laewu Saksamaalt, peaaegu pooled (47,04%) kogu sadamas käinud laewadest. Teisel kohal oli Inglismaa (11,18%) ja kolmandal — Daanimaa (8,22%). Üleüldse toodi kaupa 23 666 676 puuda, millest ligemale pooled toiduained olid. Sellega tuli 1921 a. Petrogradi sadama kaudu 80% kogu Nõukogu-Wenemaa sisseweost. Wäljawedu sellejuures oli aga waewalt märgataw; kõigest 27 laewa läksid kaupadega wälja, mille kogu raskus oli 2 189 393 puuda, millest pool metsamaterjaali.

*) Г. Цыперович: „Будущее Петрограда“.

**) Säälсамас.

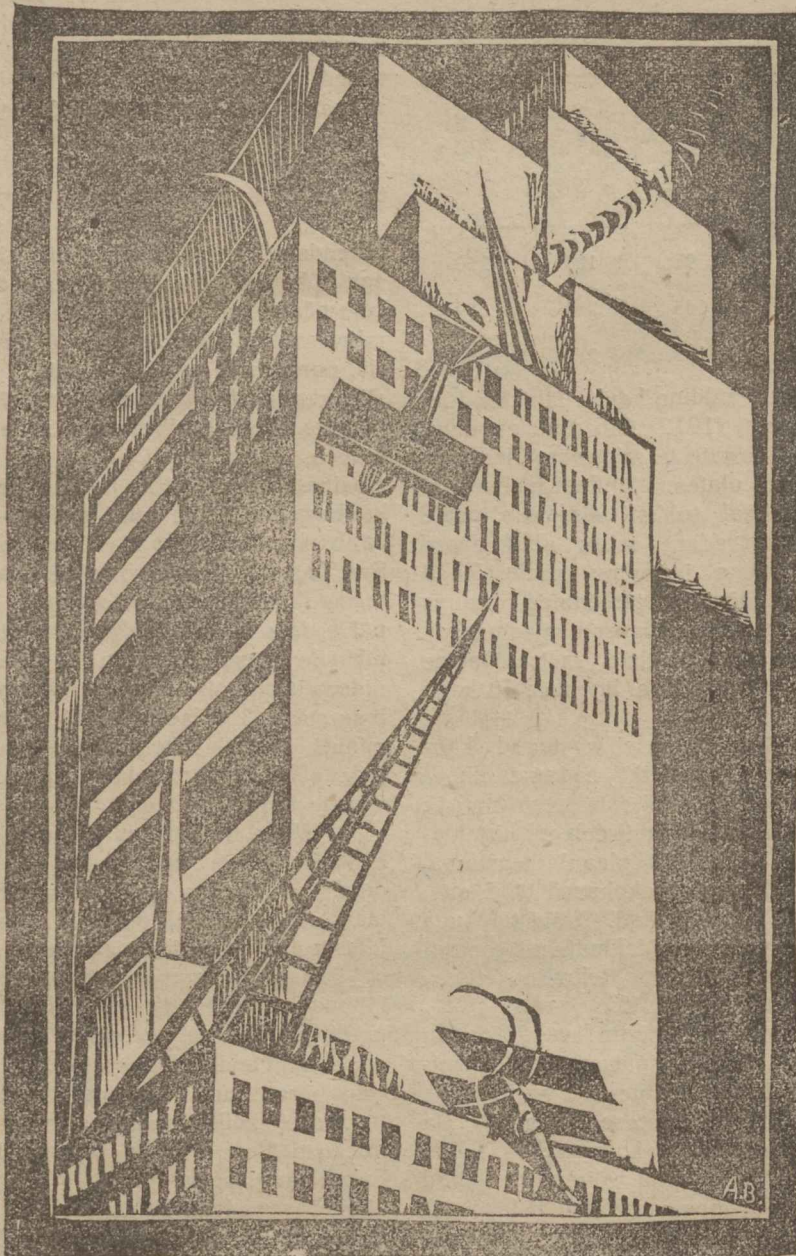
Järgmist laewasõidu aastat (1922) algas sadam juba märksa lahedamates tingimistes; kõrvaldatud olid juba need kõige äärmisemad raskused. Ei tulnud enam töötada ühe lagunenud puksiiriga, waid sadama teenistuses oli 15 hästi remonteeritud puksiiri. Pääle tehnilise külje oli ka administratiivne külg enam kindlamal alusel, sest teataw harjumus ning wilumus olid juba olemas. Kuid töö oli ka märksa laienenud, 1922 a. tuli sadamasse 772 laewa; kui sellest arwust maha arwata tühjalt tulnud laewad, niisama ka Soomest puid toojad, siis jääb järele 585 laewa, mis töid wäljamaalt kaupsid. Mis kaupade iseloomusse puutub, siis on see eelmise aastaga wõrreldes täiesti muutunud. Toiduained, mis eelmisel aastal esimesel kohal seisid, on nüüd kõrwale jäänud ning esimese koha on endale wõtnud tööstuse ja transpordi wadused — tunde märk, et Wene maal toitluskriis enam-wähem lahendatud ning päewakorra lekerkinud tööstuse uuestiloomine. Laewade arwuga on jällegi nagu eelmisel aastal Saksamaa esimesel kohal, kuna aga Inglismaa kolmandale kohale on nihkunud ning teise koha Norra omale wõtnud.

Käesolewal 1923 aastal algas laewasõit õige hilja — 1. juunil, millal kohale jõudis Saksa aurik „Oder“. Kui möödaläinud 1922 aastat wõrrelda 1921 aastaga, siis võib juba pääliskaudsel waatlemisel märgata, et tegewus palju laiemaks ja elawamaks on muutunud, nimelt laewade läbikäigu mõttes. Käesolewal aastal ei ole seda märgata, ei saa

kuidagi ütelda, et kaubanduslik läbikäik oleks 1922 aastaga wõrreldes elawamaks muutunud, waid üldiselt on märgata õige wähest wäljamaa laewade tulekut. Kuni 22. juunini tuli sadamasse 60 wäljamaa laewa, kuid neist ligemale neljas osa tühjalt, s. o. tulid wäljaweo otstarbel.

Niisugune wähenenud laewade tulek on seletatav kahe põhjusega: esimene — seni walitsenud põnew wahekord Inglismaaga; teiseks põhjuseks on üleüldine seisukord Saksamaal, eraldi aga sääl walitsenud sadamatöölise streigid. Mis puutub wäljaweosse, siis on see selle tõttu, et sissewedu wäga wähenenud, wii-masega peaaegu tasakaalus.

Kui meie käes olewal aastal teatawat passiivsus näeme laewade läbikäigus, siis hoopis wastupidist silmame me sadama korraldamise ja täiendamise tööd. Möödaläinud talwel pandi toime tarwis mine wad hulka aastaid mitte olnud mõõtmised ning pääle jääminekut asuti merekaanali ja sadama weelade puhastamisele, millist tööd toimetab praegu 50 üksusest koosseiw põhjapuhastamise karawaan. Kui tööd ilma takistamata jätkuwad, jõuab sadam juulikuus selles suhtes ennesõjaaegsesse seisukorda. Pääle põhjapuhastamise on weel ette wõe-

Öhulinnud.

tud rida ehitusi, nagu elewaator, laduruumid jne. Üleüldiselt on Petrogradi kaubasadama ümberehituse kawa, mille teostamine määratud mitme aasta pääle, wäga laialdane.

Selle kawa järele muutub sadama mahutus mitu korda suuremaks, nii et ta täielikult võib

täita neid nõudeid, mida tulewik talle kui Nõukogu-Wenemaa esimesele sadamale esitab.

Lõpuks peame veel tähendama selle tähtsa asjaolu pääle, et Petrogradi kaubasadam on ühendatud Wenemaa suurema weeteede wõrguga, mis käib läbi rikkast tööstuse raionist ning edaspidi (kui nimetatud weeteede wõrgu tähtsamad osad — Marinski ja teised kaanalid — saawad wastawalt ümberehitatud) ka muude hulgas tuntawalt saab mõjuma wälja-

weo pääle, nimelt selle suurenemise mõttes. Kõike seda arwesse wõttes wõime julgesti hüüda:

Petrograd on proletaarse rewolutsiooni ristimisewaas, aga tema kaubasadam peab olema mitte ainult Petrogradi, waid kogu Nõukogu-Wnnemaa tööstuse uuestiloomise ja majandusliku õitsemise ristimisewaasiks.

Wäike Walter

KUI ME KA SUREMA PEAKS

Kui surra meil piinades tulekski, —
ei sure me ometi nagu sead,
kes lauta porisse pekseti,
keda wahiwad kurjade penide read.

Ja kuigi me peaks wast surema,
siis ausalt sureme ennast kaitstes,
et weri ei woolaks asjata,
ei hirwitaks waenlane wõitu maitstes.

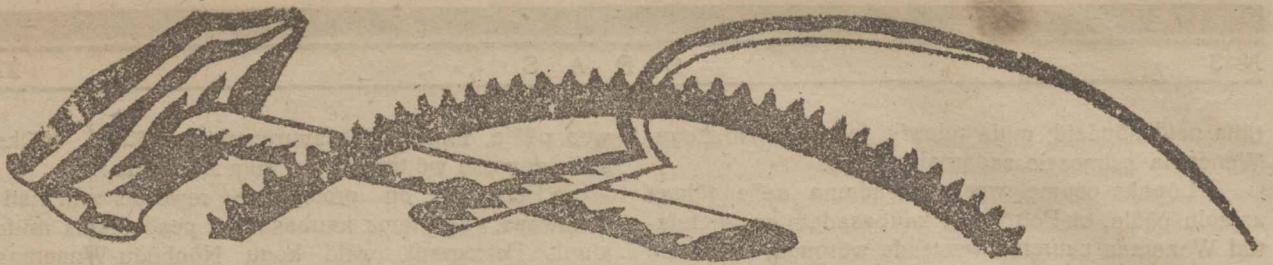
Me astume lahingu üheskoos,
ja näitame wahwust, kuigi meid wähe,
ja tuhande löögile tapahoos
me wastame löögiga Draakoni *pähe*.

Wõib olla, et haud meid ootab ees,
mis sest, kui julge ja kindel meil tahe,
et wastu timukaid wõtta kui mees,
ja juurida wälja orjuse pahe.

Claude Mac-Key järele wabalt

Ed. Jürgensfeldt

NÕUKOGUWÕIMU SUUREM SAAWUTUS

Kurski kub. magneet-anomaali awalikuks tegemine

Hiljuti tegid Nõukogu-Wenemaa teaduse- ja tehnikatöölised awalikuks, et Kurski kub. magneet-anomaali raioonis asuvad määratud suureväärtusega rauamulla lademed. Nimelt esinesid selles suhtes mõni nädal tagasi nimetatud raiooni uurimiskomisjoni liikmed — akadeemik Lasarew, prof. Gubkin ning prof. Arhangelski — riigiwõimu organide ees wastawa aruandega.

Kurski magneet-anomaalist kõneldi juba tsaariwalitsuse ajal, kuid siis ei pööratud selle pääle tõsisema tähelepanu. Kuid ometi huwitas ja huwitab see küsimus õige laialdast rahwakihti, alates juba Moskwa professori Leist'i uurimistöö ajast, kus wiimane õige laialdase kaardi walmistas Kurski kub. ja püüdis näidata, et Kurski kub. põhjalääne poolt lõuna-ida poole asuvad kaks anomaali maariba, esimene rohkem põhja pool ja teine enam lõuna pool, kus erakorraliselt kõwa magneet ennast tunda annab ja isegi magneet-nõela oma poole kisub. Selle põhjuseks arwas prof. Leist olewat maapõues asuvad rauamulla lademed, mis wõiwad asuda umbes saja sülla sügawusel. Rauamulda arwas prof. Leist leiduwat säääl määratu suurel hulgal, millega isegi kogu maailma rauatagawarasid kõrwu wõib säada. Kuid prof. Leist'i arwamised olid tol ajal wõrdlemisi wähe põhjendatud ja tol korral ettewõetud puurimistööd ei annud selleks kindlaid tõendusid, mille tõttu ta geoloogide poolt, nagu seda eelpoolnimetatud prof. tõendawad, suurt wastuwaidlemist leidis, ja kes terve rea nähtuste pääle tähendasid, millest järeldus, et anomaali põhjuseks ei wõinud raud olla.

1918 a. sõitis prof. Leist Saksamaale ja wiis kogu selle materjaali, mis ta hulga aastate jooksul kogunud, kaasa. Säääl esines ta samal aastal teaduslikus instituudis selle uurimistöö üle aruandega ja püüdis selgeks teha, et ikkagi Kurski kub. maapõues asuvad määratud raualademed, mis isegi wäärtuslikumad, kui Lapimaa lademete raud, mida maailmas kõige paremaks loetakse ja millised asuvad 100—200 sülla sügawuses. Pääle selle suri Leist ära.

Nõukoguwalitsus, silmas pidades prof. Leist'i suure teoreetilise ja praktilise töö tähtsust, kohustas rahwakommissari Krassinit läbirääkimist pidama Leist'i dokumentide pärandajatega, et neid ära osta, kuid nõutawa hinna pärast, mis wäga kallis oli (8 000 000

rubla kullas, kuna Krassin 300 000 pakkus), ei läinud korda neid dokumente kätte saada. Ja wiimaks loobuti sellest täiesti.

Samuti loobus nõukoguwalitsus ka Saksa kapitalisti Steini ettepanekust, kes mõni kuu pääle Leist'i aruande Wenemaale sõitis, et Kurski kub. põhja- ja lõunapoolset maariba kontsessiooni pääle wõtta. Stein lubas siinjuures isegi magneet-anomaali uurimistööd tegelikult lõpuni wiia ja rauda wälja kaewama hakata.

Loobudes mõlematest neist sammudest, asutas nõukoguwalitsus ise erilise komisjoni eesotsas akadeemik Lasarewiga, kellele ülesandeks tehti Kurski kub. kohta kaardit kokku säada.

1919 a. läks komisjonil suurte raskustega korda kaardit kokku säada ja waatamata seepääle, et kaardil äratähendatud kohad kodusõja wäerinnaga ühte langesid, läks siiski korda üles leida mitte ainult anomaali maariba, waid isegi suuresti tuntawat anomaali kohta. Poolteist aastat pääle seda, kui selgus, et osa Kurski kub. kohta on olemas juba anomaali plaan, moodustati kõrgema rahwamajanduse nõukogu mäeinstituudi nõukogu juure eriline Kurski magneet-anomaali komisjon, kes pidi Kurski kub. põhjalikult läbi uurima ja huwitawamas anomaali raioonis sügawat puurimistööd ette wõtma. Komisjoni esimeheks oli prof. I. M. Gubkin ja tema abiks akadeemik Lasarew. Geoloogilist osakonda juhatas prof. Arhangelski ja sügawa puurimise osakonda — Himmelfarb.

Tööd alustati suurte raskustega, mis kestis ligi 10 kuud. Kuid lõpuks, kui komisjon kõrgema rahwamajanduse nõukogu korraldusele üle wiidi, hakkas töö jõudsamini edenema ja andis peagi häid tagajärgi.

Esimese aruande tegi komisjon oma töö üle 1922 a. sügisel riikliku planeerimise komisjoni tööstuse sektisioonis. Säääl kandsid akadeemik Lasarew, prof. Gubkin, Arhangelski ja insener Himmelfarb andmed tehtud töö üle ette, milledest selgus, et sügawa puurimise tagajärjel oli korda läinud Stshigri linna läheduses 70 sülla sügawuselt awalikuks teha kristall-raua lademeid, mis segatud magneet-mulla seguga. Komisjon oli märganud puurimise juures nii tugewat magnetiseerimist, et peitel ligi 2 puudalise rauapanga üles tõstnud.

Selle aruande tagajärjel otsustas riikliku planeerimise komisjoni tööstuse sektsioon kol korral töö edu ja selle saavutusi arve võttes, Kurski maak. magneet-anomaali raiooni uurimise komisjoni tööd tähtsamaks riikliku tähtsusega tööks tunnistada.

Viimase 6 kuu jooksul hakkas aga töö veel intensiivsemalt edenema ja veel suuremaid ning kindlaimaid tagajärgi andma. Ja nüüd, 26. aprillil s. a. esines nimet. komisjon uuesti aruandega riikliku planeerimise komisjoni presiidiumi koosolekul, näidates juba magneet-rauamulda, mis ülisuure väärtusega ja sisaldab eneses 45—75 prots. puhast rauda ja avaldab tugevat mõju magneetnõela pääle. Rauamulla kihi asupaiga suurus ulatab umbes 1000 ruutwerstani. Lademete paksust ei ole veel kindlaks tehtud. Rauda arwatakse sääl ligikaudsete andmete järele olewat umbes 3 tuh. miljardi puuda. Siin-

juures isegi ka puhast leherauda. Seega oleks nende esialgsete andmete järele arwates Kurski raiioois leiduw rauatagawara kogu ilma rauatagawarast kaks korda suurem.

Nii võime kindlasti konstateerida, et see üks suurematest nõukoguwõimu saavutustest on rahwamajanduse hääkäekäigu tõstmise alal, mida võimaldanud on üksnes nõukoguwõimu ühine töö teaduse ja tehnikaga.

Lõpuks olgu veel tähendatud, et nõukoguwõim, silmas pidades selle komisjoni hiilgawaid ja üleilmse tähtsusega töö tagajärgi, otsuseks on teinud kogu Kurski kub. magneet-anomaali raiooni uurimise gruppi „Punase Lipu“ ordeni osaliseks tunnistada ja sellele uurimistööle erakorralise tähtsuse annud ning talle autasu määramise wabariigi kõrgemate asutuste poolt võimaldanud.

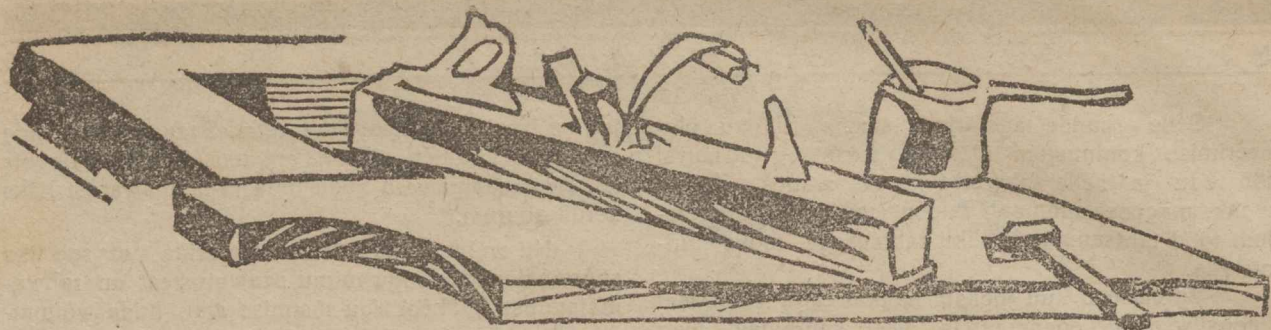
—II.

KALMUDEL

*Õigust ja wabadust ihkades,
kõrgemaid aateid kaitsedes
langesiwad wennad, õed
wangepõlwe piina süles,
wabaduse wõitlustules . . .
Tõuske wäljal werelilled,
kalmel tulekarwa õilmed
uue põlwe õhutajaks,
wõitlejate waimustajaks!
Kõitke kangelaste read
werepaelul wõitmatuteks,
kandke waimustuse woole
wabaduse wõidu poole —
üleilmse wendlusmaale.*

W. B.

WAIMLINE WÄLJASUREMINE

Mõni sõna walge Eesti kirjandusest

Eesti tõusikkodanlus on kogu aeg üpris suuri sõnu teinud oma „kultuurilisest tõusust“, seletades, et Eesti üks tsiwiliseeritumatest riikidest on maakeral. Et see jällegi tõusikkodanluse armetu kelkimine on, teab igaüks, kes wähegi pilku heitnud Eesti „kultuuriellu“ tõusikkodanluse walitsemise ajal. Kuid siiski ei ole ülearune, kui weel ja weel kord kindlate tõsiasjadega näitame, et Eesti tõusikkodanluse kultuurist wõi hariduspüüetest juttugi ei wõi olla, küll aga waimlisest wäljasuremisest — mädanemisest.

Teatawasti on ühe wõi tiese rahwa kultuurilise tõusu tunnismärgiks muu seas ka kirjandus, kunst ja teadus. Wiimsetest aga ei tule Eestis juttugi teha, sest sää pole mingit teadust ega ka selle harrastajaid. Aga sää on siiski olemas mingisugune kirjandus ja selle wägewad harrastajad. Kirjanikke ja poeete on Eesti tõusikkodanlusel üsna palju, ning nad kõik kirjutawad ja luuletawad. Ei saa salata, et nende hulgas mõnigi anderikas mees on, nagu Fr. Tuglas, Ed. Wilde j. t., kes oskawad kirjutada ja just nii, nagu see kodanlusele, kel wähegi waimlist huwi, wõiks teatawat „naudingut“ pakkuda. Aga siin nimelt selgubki, et Eesti tõusikkodanlusel seda maimlist huwi ei ole, et ta on täiesti waimliselt wäljasurnud. Sest Eesti tõusikkodanlus ei loe ühtki raamatut ega ajakirja, mida kirjutawad tema „geniaalsed kirjanikud ja poeedid“. Kui raamatuid ja ajakirje trükitakse, siis ainult „moodi pärast“, kuid ialgi aga mitte selleks, et neid loetaks. Seda tunnistawad Eesti kirjanikud ning poeedid isegi. Nad ütlewad, et kõik katsed Eestis „kirjandust ja kunsti harrastada“, on jäänud asjatakse, sest kellegil ei ole selle wastu huwi. Ja seepärast on üksteise järele seisma jäänud kõik ajakirjad, mis tõusikkodanluse iseseiswuse ajal tema kirjanikud järjekindlalt wälja püüdsid anda. „Odamees“, „Ilo“, „Murrang“, „Tarapiita“ jne. — kõiki neid waldas üks ja sama saatus — pankrottijäämine. Neid ajakirje osteti ainult mõned üksikud eksemplaarid. Aga nähtawasti on Eesti kirjanikkudel ja poetid wisa hing. Nad teewad uurt lärmi, et walitsus neid oma abirahadega,

mida küll ohtralt ühele kui teisele poole jagati, sugugi ei toeta. Pöörati abipalumisega isegi riigikokku, ent ka säält tuldi esialgu külmalt wastu, ja haridusminister Bauer tähendas päris wihaselt, et Eestis ei ollagi kirjanikke, waid üksnes lendawaid sigu! See tõusikkodanlane Bauer ütles otsekoheselt, et Eesti tõusikkodanluse kirjanik wõi poeet ei oskagi „armsale Eesti rahwale“ midagi kirjutada. Aga kirjanikud ja poeedid käisid riigikogule mangumisega pääle kui luupaınajad. Siis wihastas lõpuks ometi riigikogu ja määras käesolewa aasta eelarwes kirjandusliku ajakirja „Loomingu“ wäljaandmiseks 750 000 marka abiraha. Kirjanikud hõorusid rõõmu pärast käsa ja arwasid, et nüüd Eestis tõuseb üks hirmus „kultuuriline tõus“, sest walitsus oli kord ometi „kultuuritõusu“ toetamisest aru saanud. Asuti suure õhinaga „Loomingu“ wäljaandmisele, kusjuures muidugi loodeti, et „armas Eesti rahwas“ nüüd oma kuulsaid kirjanikke ja poeete tõsiselt hindab. Kuid need lootused olid petlikumad kui ialgi enne. Ei „armas Eesti rahwas“ ega ka tema walitsus ei taha sugugi oma kirjanikke ega poeete tõsiselt hinnata, ja tagajärjeks on, et „Loomingut“ ainult paarkümmend inimest loeb ja ostab. Nii kirjutab „Postimees“ nr. 154 „Loomingu“ kohta sõnasõnalalt järgmist:

„Kogu meie ajakirjandus on „Loomingu“ seni ilmunud numbrid kõige häätahtlikumalt wastu wõtnud. Kuid kuidas wõtab nad wastu meie lugew publikum? Seni on ajakirja üksikuid numbrisid ära läinud umbes 300 eks. ja tellijaid on tal 24 (loe: kakskümmendneli)! Kes on need 24 austamiswäärt kultuurihuwidega isikut wõi asutust? Meil on umbes 560 awalikku raamatukogu, kuid ainult kahele neist käib „Looming“. Meil on tuhandeid intelligente, kuid „Loomingut“ tellib ainult tohter ja kaks-kolm kooliõpetajat üle kogu maa. Meie ülikooli koosseis käsitleb üle 3000 nime, kuid neist nimedest ei leidu ühtki „Loomingu“ tellijate hulgas. Ei leidu sää ühtki ministrit, ühtki rahwasaadikut, ühtki poliitikategelast, ühtki kirikuõpetajat, ühtki ärimeest, ühtki seltsi, ühtki panka. Leidub ainult üks kõrgem kohtunik,

üks kõrgem sõjawäelane ja üks keskasutuse juhataja Tartus. Praegu on „Loomingu“ kaastöölise arv igatahes suurem ta tellijate arvust.“

Nagu näha, on Eesti kirjanikkudel asjad päris traagilised. Tõusikkodanlus on waimliselt wälja surnub. Talle pole wajagi waimutöölisi, kirjanduse ja kunsti harrastajaid. Õigus on „Töörahwä Häälel“, kui ta selle tõusikkodanluse mädanemise kohta lausub:

„Kodanlusele jääb „kultuuriline tõus“ nägemata. Kodanlus on waimliselt surnud ja mädaneb iga päew alkohoolis, prostitutsioonis ja siifilises. Kultuuriline tõus tuleb Eestis, ent tuleb siis, kui seda enam „Päewaleht“ ja „Waba Maa“ ei saa kuulutada, tuleb siis, kui töörahwas kōdunenud kogandlusele wiimase hoobi annab.“

Ed. Juhani.

ÕHTUNE

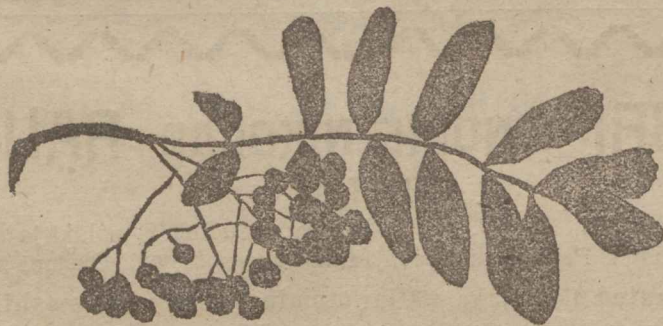
Wäriseb kalda pilliroog tundmata kõnet.
Lained kerkiwad, ruttawad, wahused mõned:
Õhtu kiirtemäng kustub metsa pääl.
Lindel waikinud häääl.

Tasa, nii tasa kajakas libiseb, walge,
lehwib woogude sinas, ja kaob taas lastes
kalda roogu, kus lehestik hõbedas kastes.
Hääletu widewik-alge.

Sosistab auraw järwepind muinasjuttu
elust — kahwatust, lendawast, kustuwast ruttu
kauguste rüppe sinawasse.

Toetes pääd, istub, unistes waadeldes uttu,
liiwakiwil noor neid. Langeb käharaisse
juukstesse tal pärreldab kaste.

Ain Rannaleet

KESKKOOPERATIIV

„ESTIKA”

JUHATUS: FONTANKA № 27, PETROGRADIS. Kõnetraat № 5-33-86.

Eesti asunduste põllutöö- ja piimakarja saaduste ühismüügi korraldus. Põllutööriistade, väetusainete, karja jõu-
toitude ja igasugu majapidamise tarbeainete ühine sisseostmine.

Tähendus: 1½ rubla kullas sissemaksmine annab täieliku liikme õigused.

EELOLEWAKS HOODAJAK SOOWITAB
AKTSIASELTSI

„HLEBOPRODUKTI”

PETROGRADI OSAKOND:

Puust Rjäsani atru,
Rauda hobuseraudadeks,
Wikatid 7 ja poole käelised,
Wiklu, rehasid ja
Separaatorisi.

KÜSIMUSTEGA PÖÖRATA FONTANKA 31, T. 17.

Wikatite ja separaatorite müümine wäiksel arwul sünnib „HLEBO-
PRODUKTI” üksikmüügi kaupluses

KAUBAHOOW (GOSTINNOI DWOR.) SADOWAJA LIIN, 81.

OKTOOBRI (ENDINE NIKOLAI) RAUDTEE
TEATAB,

et 9. juulil, s. a., kell 13, on W. S. F. N. W. raudteede põhikirja põhjal Oktoobri
(endine Nikolai) raudtee Petrogradi kaubajaama juures olewas Oksjoni saalis, 8. korpus,
määratud tähtajaks wäljawõtmata kauba ja багаashi

OKSJONI TEEL WÄLJAMÜÜK.

Juhtumusel, kui kõikekaupa ära ei saa müüa, korratakse wäljamüüki 11. juulil, kell 11.
Kauba ja багаashi nimekiri on wälja pandud Oksjoni saalis ja Petrogradi kauba- ja reisijate jaamades.

SOOME, SAKSA, INGLISE, PRANTSUSE, ITAALIA, HISPAANIA, POOLA, LÄTI
ja teistes keeltes igasugused

Operaamatud ja ilukirjandus

alati suures väljavalikus saadaval

Rahvusvahelises Raamatukaupluses

Wosnessenski pr. № 28

AUSTRIA WIKATID

5 KUNI 6 $\frac{1}{2}$ KÄELISED PAREMAST WABRIKUTEST

OBLASTSELSKLAJ: WOŁODARSKI (END. LITEINÖI) PROSP. № 35

EESTI KIRJASTUSE ÜHISUS

Petrograd, Fontanka 27 — Telefon 533-86.

Soovitab omast rikkalikust ladust:
Nõukogu-Wenemaal ilmunud teaduslikke, õpetlikke,
ilukirjanduslikke raamatuid. Rikkalik näitemän-
gude tagawara. Noodid laulukooridele.

Ilmusid praegu trükist:

A. Upit — Hääli ja wastukaja, draama neljas
waatuses. Tegelasid: 7 meest. ja 4 naister.
Hind 50 kop. kullas.

P. Hori — Rändaja, draama ühes waatuses. Te-
gelasid: 5 meester. ja 2 naister. Hind 20 k.
kullas.

KÕIGILE

Olgu wara, paras aeg wõi hilja,
kui sa Newski kanti sattusid:
tule maitse punast Wene piparwilja,
Waba-Eesti walgeid kartulid;
Edu-erakonna kuremarjawiin,
Org ja kamba odaw samogonn,
Martna-meeste magus sahariin,
Weilerite porujommitonn
siin **Fontanka 53, kort. 9.**
on:
Sisse astuda wõib aiaji —
kella nullist kahekümmeneljani.
Kui sa ise ei saa tulla weel,
ajagem siis asja postiteel:
Petrograd, Fontanka 53, кв. 9
Эст. издат. склад „Кюльвая“.

OKTOOBRI (ENDINE NIKOLAI) RAUDTEE

TEATAB,

et 25. juunil, 2. ja 5. juulil s. a., kell 13, on W. S. F. N. W. raudteede põhikirja põhjal
Oktoobri (end. Nikolai) raudtee Petrogradi kaubajaama juures olewas Oksjoni saalis, 8. korpus,
määratud tähtjaks väljawõtmata kauba ja bagaashi

OKSJONI TEEL WÄLJAMÜÜK.

Juhtumusel, kui kõike kaupa ära ei saa müüa, korratakse väljamüüki 27. juunil,
4. ja 7. juulil kell 11.

Kauba ja bagaashi nimekiri on wälja pandud Oksjoni saalis ja Petrogradi kauba- ja reisijate jaamades.

RIIKLIKU FONDIDE ARWELEWÖTMISE JA REALISEERIMISE BÜROO

(end. Kunstiwäärtuste Petrogradi osakond)

korraldab iga nädal — laupäewal ja pühapäewal

OXSJONI SAALIS, MOIKA № 72

SUURED WÄLJAPAKKUMISED.

Wäljapakkumisele tulewad mitmesugused portselanist, kristallist ja brongsist kunstiasjad Wene ja wäljamaa wabrikutest, Wene ja wäljamaa kunstnikkude pildid, Wene ja wäljamaa meistrite mööbel, Persia, Buhaara ja Tekinski waibad.

Asju wõib näha reedel kella 12—19 ja laupäewal kella 12—15.

Oksjoni algus kell 3 p. l.

INVENTARISIERUNGS- UND REALISIERUNGS- BUREAU DER STAATLICHEN FONDS

(vormals Petrograder Abteilung der Kunsterzeugnisse)

veranstaltet allwöchentlich — jeden Sonnabend und Sonntag

in dem AUKTIONS-SAAL, MOIKA 72

GROSSE AUKTIONE

Versteigert werden verschiedene Kunstgegenstände aus Porzellan, Kristall und Brongse in- und ausländischer Fabriken, Bilder von russischen und ausländischen Künstler, Möbel in- und ausländischer Meister, persische, bucharische und tekinsche Teppiche.

Die zur Versteigerung kommenden Sachen sind zur Schau ausgestellt jeden Freitag von 12—19 Uhr und jeden Sonnabend von 12—15 Uhr.

Beginn der Auktion — 3 Uhr nachmittags.

VALTIOVARASTON DISKONTO JA REALISEERAUS BÜROO

(ent. Taitevarastojen Pietarin osasto)

Järjestää joka viikko lauantaicin ja sunnuntaicin

Huutokauppe salissa, Moika N:o 72

HUUTOKAUPPOJA

Huutokaupalla myydään kaikenlaatuiset taidesineet posliinista, kristallista ja pronsista Venäjän ja ulkomaisten tehdaiden työdä. Venäjän ja ulkomaalaisten taideiljoiten taide-maalaukset, taideelliset huonekalut. Persiallaiset, bukaralaiset ja tekiinilaiset matot.

Esineet ovat nähdävissä perjantaisin k:llö 12—19 ja lauantaicin k:llö 12—15.

Huutokauppojan alkuu k:llö 3 i. p.